

Aivaras Giedraitis*

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Privačios karinės kompanijos Rusijos Federacijos užsienio ir saugumo politikoje 2014–2019 m.**

Valstybės keičia savo karines priemones ir strategijas, vis dažniau savo interesams įgyvendinti pasitelkia ne reguliariąsias pajėgas, o privačias karines ir saugumo kompanijas arba privačias karines kompanijas. Šiame straipsnyje siekiama atskleisti privačių karinių kompanijų panaudojimo Rusijos užsienio ir saugumo politikoje 2014–2019 m. motyvus ir bruožus. Dėl tiriamojo objekto naujumo ir aktualumo tyrimas atliekamas naudojant neseniai politikos moksluose pradėtą taikyti mikroteoriją – samdytojo ir samdinio teoriją. Remiantis ja, galima įvertinti šio reiškimo bruožus ir motyvus, kurie lėmė privačių karinių kompanijų pasitelkimo Rusijos užsienio ir saugumo politikoje poreikį. Šiam tikslui pasiekti pasirinktas kokybinio tyrimo metodas: taikant atvejo analizės metodą, atrinkti atvejai, t. y. regionai – Sirijos, Šiaurės rytų ir Centrinės Afrikos, Ukrainos ir Venesuelos, ir analizuojami veiksniai, lėmę Rusijos sprendimą pasitelkti ne reguliariąsias pajėgas, o privačias karines kompanijas. Atsižvelgiant į pasirinkimo naudoti privačias karines kompanijas ir konvencines pajėgas motyvų analizę galima teigti, jog jie yra panašūs, nes pasitelkus abi karines struktūras galima įgyvendinti daugmaž tokius pat interesus. Vis dėlto pastebėta, jog pagal pajėgų specifiką ir socialinių nukrypimų įvairovės schemą privačios karinės ir saugumo kompanijos yra labiau panašios į reguliariąsias pajėgas. Nepaisant to, abiejų tipų privačios kompanijos padeda Rusijai išvengti tiesioginės atsakomybės už įvairius teisės pažeidimus.

Atsižvelgiant į tyrimo analizuojamą Rusijos atvejį koreguojami, pildomi ir tarpusavyje siejami, remiantis minėta mikroteorija, aiškinami veiksniai. Analizuojant Rusijos atvejį pastebėta, jog Kremlius susiduria tik su viena samdytojo ir samdinio teorijos iškelta problema – samdinių vangumu, taip pat jog ne visi regionai, nutolę nuo Rusijos, finansiškai jai naudingi, tačiau visi suteikia Rusijai strateginę persvarą JAV atžvilgiu.

Įvadas

Nuo 2014 m. įvykių Ukrainoje Donbaso konflikte dalyvauja ne tik separatistinės Luhansko ir Donecko liaudies respublikų pajėgos ir Ukrainos ko-

* Aivaras Giedraitis – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos absolventas.

Adresas korespondencijai: Šilo g. 5A, 10322 Vilnius, tel. 86 75 25 911, el. p. aivaras.miksa.giedraitis@gmail.com

** Mokslinis straipsnis paremtas rengiant baigiamąjį bakalauru darbą surinktais duomenimis ir rezultatais.

votojai, bet ir Rusijos samdomos privačios karinės kompanijos¹. Pastarosios veikia ir kituose regionuose, tačiau jų veikla skiriasi nuo tradicinių Vakarų valstybių privačių karinių ir saugumo kompanijų veiksmų.

Apie privačių karinių kompanijų naudojimą daugiausia rašoma iš Vakarų valstybių, tokių kaip JAV, D. Britanija ir Prancūzija, perspektyvos. Tuo tarpu apie Rusijos praktiką valstybės užsienio ir saugumo politikos lygmeniu mokslinių analizių ir tyrimų nėra atlikta. Šiame straipsnyje aprašomas tyrimas, galintis atskleisti privačių karinių kompanijų naudojimo motyvus ir bruožus.

Karių samdymas nėra naujas reiškinys valstybių politikoje, todėl, siekdamas savo tikslų, jos pasitelkia privačias karines kompanijas. Keičiantis karo pobūdžiui ir koncepcijai, keitėsi samdinių tipai, jų veiklos specifika ir tikslai. Ši praktika tapo įprasta Vakarų Europos valstybėse ir JAV, ir apie tai buvo kalbama, tačiau retai aptariami Rusijos veiksmai. Nors apie privačių karinių kompanijų panaudojimo atvejus Rusijos istorijoje žinoma mažai, dabartiniais laikais ji samdinius aktyviai naudoja nuo 2014 m. kovo mėnesio, kai buvo aneksuotas Krymas². Tai nėra pagrindinė Rusijos politikos strategija, tačiau sudaro nemažą jos dabartinės užsienio ir saugumo politikos dalį. Rusija, siekdama įgyvendinti savo iškeltus tikslus, samdo kompanijas, kurios veikia skirtinguose regionuose.

Atskleidus privačių karinių kompanijų naudojimo Rusijos užsienio ir saugumo politikoje 2014–2019 m. motyvus ir bruožus, būtų galima vykdyti tyrimus, kurie leistų ne tik politikos analitikams, bet ir saugumo specialistams sužinoti, kaip Rusija pasitelkia privačias karines kompanijas, kokių tikslų ji siekia ir kokių rezultatų jai jau pavyko pasiekti. Atsakius į kilusius klausimus ir paaiškinus situaciją, remiantis rečiau taikomomis teorijomis, tokiomis kaip samdytojo ir samdinio (angl. *principal-agent*) mikroteorija, galima būtų pradėti aiškinti šios valstybės pasirinkimo priežastis ir elgesį.

Nors Rusija turi savo reguliariąsias pajėgas, vis dažniau, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos vykdomos stebėjimo misijos Ukrainoje duomenimis, pastebima, kad Rusija pasitelkia privačias karines kompanijas, kurios veikia tokiuose regionuose kaip Ukraina, Sirija, Venesuela, Šiaurės rytų ir Centrinės Afrikos valstybės³. Kadangi ši veikla yra besiplečianti, trūksta paaiškinimo, kodėl Rusija laikosi tokios strategijos. Iš šios tyrimo problemos kyla klausimas – kodėl Rusija, gindama savo interesus,

¹ Sukhankin S. (2019a), *Unleashing the PMCs and Irregulars in Ukraine: Crimea and Donbas*, Washington: Jamestown Foundation.

² Marten K. (2019), „Russia's use of semi-state security forces: the case of the Wagner Group“, *Post-Soviet Affairs*, 35 (153), p. 1–24, 2019-10-12.

³ OSCE (2014), „Spot report by the OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine (SMM), 8 November 2014“, <https://www.osce.org/ukraine-smm/126483>, 2019-10-12.

pasitelkia privačius samdinius, o ne tik savo reguliariąsias karines pajėgas?

Tyrimo objektas – privačių karinių kompanijų naudojimas Rusijos užsienio ir saugumo politikoje 2014–2019 m. Sirijos, Šiaurės rytų ir Centrinės Afrikos, Ukrainos ir Venesuelos regionuose. Tyrimo tikslas – atskleisti privačių karinių kompanijų naudojimo Rusijos užsienio ir saugumo politikoje 2014–2019 m. tikslus ir bruožus. Tyrimo keliamam tikslui įgyvendinti buvo suformuluoti šie uždaviniai:

- nustatyti privačių karinių kompanijų tipus ir pasirinkti tinkamiausią teoriją samdinių panaudojimo užsienio ir saugumo politikoje atvejams analizuoti;
- atskleisti Rusijos užsienio ir saugumo politikos tikslus regionuose, kuriuose Rusija naudoja privačias karines kompanijas;
- išnagrinėti, kaip buvo panaudotos privačios karinės kompanijos, kuriuos tikslus ir kokių rezultatų jos leido pasiekti;
- papildyti privačių karinių kompanijų naudojimo tikslų ir motyvų modelį Rusijos atvejo analize.

Tyrėjo keliami prielaida, jog Rusijos Federacijos užsienio ir saugumo politikoje privačių karinių kompanijų panaudojimo motyvai yra artimi motyvams, kuriais pasitelkiamos ir konvencinės pajėgos, t. y. siekiant išvengti atsakomybės už savo veiksmus.

Atliekant tyrimą buvo analizuojama įvairi literatūra: stebėjimą atliekančių organizacijų (Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos) ataskaitos, analitinių centrų medžiaga, oficialūs dokumentai (sutartys, doktrinos, strategijos ir pan.), elektroniniai (internetu) šaltiniai ir, svarbiausia, mokslinė literatūra – mokslo leidiniai, monografijos ir straipsniai, parašyti autoritetinių autorių, išsamūs ir sudarantys skirtingų perspektyvų spektrą. Martinas van Creveldas („More on war“), Mary Kaldor („New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era“) ir Geraintas Hughesas („My Enemy’s Enemy: Proxy Warfare in International Politics“) savo knygose aiškina, kaip pasikeitė karo koncepcija ir kokie nauji veikėjai įsitraukė į „naujuosius“ ir „deleguotuosius“ karus. Kadangi nagrinėjant šią temą pirmiausia reikia išsiaiškinti, kas yra privataus sektoriaus veikėjai, Hannahas Tonkinas („State Control Over Private Military and Security Companies in Armed Conflict“), Christopheris Kinsey („Corporate soldiers and international security: The rise of private military“), Davidas Sheareras („Private Armies and Military Intervention“), P. W. Singeris („Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry. Updated Edition“) knygose įvardija samdinių tipus, išskiria privačias karines ir saugumo kompanijas, privačias karines kompanijas ir privačias saugumo kompanijas ir aprašo jas apibūdinančias sąvokas ir jų funkcijas.

Siekiant tikslingai įvertinti Rusijos privačių karinių kompanijų panaudojimo motyvus ir bruožus, bus aptariama samdytojo ir samdinio teorija, remiantis šiomis knygomis ir straipsniais: Scotto Sigmundo Gartnerio – „The Multiple Effects of Casualties on Public Support for War: An Experimental Approach“, Darreno G. Hawkinso, Davido A. Lakeo, Danielio L. Nielsono ir Michaelio J. Tierney – „Delegation and Agency in International Organizations“, Margaretos E. Keck ir Kathrynos Sikkink – „Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics“, Ideano Salehyano – „The Delegation of War to Rebel Organizations“, Lauros H. Wimberley – „Pyrrhic Peace: Governance Costs and the Utility of War“.

Tyrimo uždaviniams įgyvendinti ir tikslui pasiekti taikomas kokybinio tyrimo metodas. Šis metodas pasirinktas dėl to, kad siekiama išsiaiškinti priežastis, kurios lemia Rusijos sprendimą pasitelkti ne tik reguliariąsias pajėgas, bet ir privačias karines kompanijas. Kiekybinis tyrimas remiasi iš tyrimo problemos kylančia prielaida, kuri yra tikrinama empiriniais duomenimis, taikant atvejo analizės metodą. Šis metodas taikomas aiškinant tendenciją, t. y. Rusijos pasirinkimą samdyti privataus karinio sektoriaus veikėjus. Atliekant tyrimą analizės metodu, parenkami keli konkretūs atvejai ir išsamiai aprašomi, aiškinant juos pasirinkus tam tikrą teorinę prieigą.

Tyrėjo parinkti atvejai yra ribojami regiono. Rusijos privačiai samdomų karių veikla pastebima Sirijoje, Šiaurės rytų ir Centrinėje Afrikoje, Ukrainoje ir Venesueloje. Būtent šie regionai yra parinkti kaip Rusijos privačių karinių kompanijų naudojimo sritys.

Atliekant tyrimą taip pat buvo taikomi mokslinės literatūros analizės, aprašomasis, lyginamasis ir pirminių šaltinių analizės metodai. Pirmuoju metodu apibrėžiama ir apibūdinama samdytojo ir samdinio teorija, tiriami Rusijos užsienio ir saugumo politikos tikslai minėtuose regionuose, kuriuose pasitelkiamos privačios karinės kompanijos. Taikant šį metodą analizuojamos mokslinės knygos, monografijos ir straipsniai, analitinių centrų medžiaga ir oficialūs dokumentai. Antruoju metodu identifikuojamos priemonės, kuriomis pasitelkiamos privačios karinės kompanijos, tikslai, kuriuos jos įgyvendina ar įgyvendino, ir rezultatai, kuriuos pasiekė 2014 m. kovo mėn.–2019 m. gruodžio 31 d. Šis metodas taikomas remiantis žvalgybos duomenimis ir užsienio valstybių žiniasklaidos pranešimais. Trečiuoju metodu vertinamos ir lyginamos privačiai samdomų karių naudojimo Rusijos užsienio ir saugumo politikos tikslais sąsajos ir skirtumai Sirijos, Afrikos, Ukrainos ir Venesuelos regionuose. Metodo taikymas paremtas politologų arba analitinių ekspertų vertinimais ir įžvalgomis. Paskutinis metodas taikomas įvardijant Rusijos už-

sienio ir saugumo politikos tikslus ir apibūdinant su samdiniais susijusių veiklą regionuose. Nepaisant taikomo metodo, chronologinės tyrimo ribos – nuo Krymo aneksijos 2014 m. kovo mėn. iki 2019 m. gruodžio 31 d. – išlieka, nes atrinkta ir tiriama medžiaga turi būti aktuali ir nepasenusi.

Tyrimas atliekamas sistemiškai. Pirmiausia pasirenkami atvejai ir nustatomos jų ribos. Antra, renkami duomenys, siekiant surinkti kuo daugiau įvairios empirinės medžiagos ir duomenų. Trečia, surinkti duomenys analizuojami. Galiausiai interpretuojami rezultatai, pateikiamos išvados, atskleidžiami nauji aspektai, lemiantys Rusijos užsienio ir saugumo politikoje taikomų metodų pasirinkimą, ir siekiama pademonstruoti, kaip analizė leido pagilinti teorijos supratimą, kokias analizes ar tyrimus galima pradėti, remiantis nustatytais faktais, kokius tyrimo metodus vertėtų pasitelkti atliekant tokio tipo analizę ir kaip galima patobulinti tyrimo sritį.

Tyrimas turi iškeltą prielaidą pagrįsti arba paneigti. Analizuojant surinktus empirinius duomenis galima išsiaiškinti Rusijos privačių karinių kompanijų naudojimo užsienio ir saugumo politikoje motyvus ir bruožus, kuriais remiantis bus atlikta analizė, ir pagrįsti, paneigti arba papildyti tyrimo prielaidą.

Tyrimo empirinė medžiaga paremta stebėjimą atliekančių organizacijų (ESBO) ataskaitomis, mokslinėmis knygomis, monografijomis ir straipsniais, analitinių centrų duomenimis, oficialiais dokumentais ir elektroniniais (internetu) šaltiniais.

1. Privačios karinės ir saugumo kompanijos: jų panaudojimas ir skirstymas, samdytojo ir samdinio teorija

Atsižvelgiant į tiriamąjį objektą, jo naujumą ir aktualumą, skyriuje pirmiausia konstatuojama sparti karo pobūdžio kaita iš „senojo karo“ į „deleguotąjį karą“⁴. Vėliau aptariamos privačios karinės ir saugumo kompanijos, privačios karinės kompanijos ir privačios saugumo kompanijos ir jų tarpusavio skirtumai. Remiantis socialinių stigmų⁵ (angl. *social stigma*) įvairovės schema, aprašomi su laiku besikeičiantys samdinių tipai. Galiausiai atskleidžiama tikamiausia šiai temai nagrinėti teorinė prieiga.

⁴ „Deleguotasis karas“ (angl. *proxy war*) – ginkluotas konfliktas tarp dviejų valstybių ar nevalstybinių subjektų, veikiančių kitų šalių, kurios tiesiogiai nedalyvauja karo veiksmuose, iniciatyva arba jų vardu (Hughes, 2014).

⁵ Stigma – išsiskiriančios savybės (The Oxford English Reference Dictionary, 1996, p. 1420).

1.1. „Deleguotasis karas“ ir privačios karinės ir saugumo kompanijos

Greitai vykstantys pokyčiai karo lauke ir besikeičiantis karo pobūdis paspartino kariuomenių raidą, padidino karinių inovacijų taikymo ir tobulinimo, įvairaus lygmens karinių veiksmų vykdymo galimybes. Mary Kaldor rašė, jog prasidėję „naujieji karai“, kuriems būdingas ryšys tarp valstybių ir nevalstybinių veikėjų ir smurtas, nukreiptas į civilius, pakeitė „senuosius karus“⁶. Kylančios grėsmės – terorizmas, sukilimai ir pan. – privertė ieškoti naujų sprendimų. Rusija, tiesiogiai nedalyvaudama konflikte, pasitelkia privačias karines kompanijas ir, pavesdama joms tam tikras užduotis, siekia asmeninių interesų.

Laikui bėgant valstybių reguliariosios pajėgos atitrūksta nuo mūšio laukų. Martinas van Creveldas teigia, kad jau XIX a. viduryje pradėta suprasti, jog modernios karinės pajėgos gali išvengti tiesioginės kovos, kadangi karas persikelia į kitą erdvę, kurioje pasitelkiami kompiuteriai, dronai ir raketos. Žmonės juos valdo nuotoliniu būdu, todėl tiesioginio kontakto nebelyka⁷. Visgi su karo istoriku sutikti galima tik iš dalies. Keičiantis karo koncepcijai, reguliariąsias pajėgas keičia privačiai samdomi kariai, kurie valstybės būna įgalioti vykdyti pavestas užduotis ir taip apsaugoti šias pajėgas nuo tiesioginio kontakto su priešu.

Taigi, karo pobūdis, jo erdvė ir veikėjai keičiasi. Šiuo metu vykstantys konfliktai apibūdinami kaip „deleguotieji karai“, kurių subjektams – išorės veikėjams ir kariaujantiems, t. y. samdiniams, būdingi ilgalaikiai su tuo susiję santykiai. Nuolatinis finansavimas, kariniai mokymai, ginklai ir kita materialinė pagalba samdinius pasiekia per išorės veikėjus⁸. Samdomos privačios kompanijos, dar žinomos kaip privačios karinės ir saugumo kompanijos arba privačios karinės kompanijos, ypač suaktyvėjo tokio pobūdžio karuose Sirijoje, Šiaurės rytų ir Centrinėje Afrikoje, Ukrainoje, Donbaso konflikto metu, ir Venesueloje.

Tačiau privačios karinės ir saugumo kompanijos, kurios labiausiai žinomos, nėra vienintelės privataus karinio sektoriaus veikėjos. Privačioje karinėje ir apsaugos veikloje dalyvauja samdiniai, privačios karinės ir saugumo kompanijos, savanoriai, užsienio ir nacionalinių pajėgų kariai, kurie tarpusavyje yra daug kuo panašūs, tačiau skiriasi savo socialine stigma (nukrypimu).

Hannahos Tonkin schemos pabaigoje (žr. 1 pav.) vyrauja *samdiniai*, kadangi jų socialinis nukrypimas nuo savo veiklos yra didžiausias. Pagal Ženevos

⁶ Kaldor M. (2012), *New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era*, Cambridge: Polity, p. 1–15.

⁷ Creveld M. van (2017), *More on War*, USA: Oxford University Press, p. 1–16.

⁸ Hughes G. (2014), *My Enemy's Enemy: Proxy Warfare in International Politics*, Brighton: Sussex Academic Press.

konvencijos I protokolo 47 straipsnį, samdinys yra: karys, specifiškai samdytas kovoti vietiniame arba užsienio kariniame konflikte; dalyvaujantis vykstančiuose karo veiksmuose; motyvuotas dalyvauti karo veiksmuose dėl asmeninio pelno, nei konflikto šalies pilietis, nei konfliktuojančios šalies kontroliuojamos teritorijos gyventojas; nėra konflikte dalyvaujančios pusės ginkluotųjų pajėgų narys; nėra siūstas kitos, kare nedalyvaujančios, pusės⁹. Kovotojų sąsaja su samdančia valstybe yra trumpalaikė, nepasirašant abipusės sutarties ir ja nesivadovaujant¹⁰.

Priešingai negu samdiniai, savo legitimumu ir klientų įvairove išsiskiria *privачios karinės ir saugumo kompanijos*. Tai – registruotos korporacijos, susijusios su savo valstybe įvairiais oficialiais ir neoficialiais būdais. Priešingai negu samdiniai, kompanijos dirba tik samdytojams, kurie yra legitimūs: vyriausybėms, nevyriausybinėms organizacijoms, korporacijoms ir JT¹¹. Esminis veiksnys, lemiantis privačių karinių ir saugumo kompanijų aukštesnę už samdinių padėtį socialinių nukrypimų įvairovės schemoje yra oficialumas. Visgi verta pabrėžti, jog oficialiais būdais, t. y. tiesioginėmis sutartimis, susijusios privačios karinės ir saugumo kompanijos ir valstybės yra vakarietišku kompanijų požymis, o neoficialiais būdais, t. y. sutartimis per kitus atsakingus žmones, susijusios veikėjos – Rusijos privačių karinių kompanijų veiklos savybė.

Savanoriai socialinių nukrypimų įvairovės schemoje yra aukščiau už samdinius ir privačias karines ir saugumo kompanijas. Tokie veikėjai kovoja dėl politinių, religinių ar ideologinių priežasčių¹². Jų veikla yra nesavanaudiška ir legali. Pagal 1997 m. JT ataskaitą, kurioje kalbama apie samdinius, joks altruistinis¹³, savanoriškas įsitraukimas į konflikto veiksmus nėra laikomas nusikaltimu, nes tokia veikla nėra paremta naudos sau siekiu¹⁴.

Šiek tiek kitokią ir aukštesnę poziciją užima *kariai, kurie buvo integruoti į užsienio pajėgas*. Kai kurie kariai gali būti svetimi, ne tos valstybės, kurioje vyksta konfliktas, tačiau yra kontroliuojami samdančios valstybės. Vienas

⁹ ICRC (1977), „Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I): International Committee of the Red Cross“, <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/WebART/470-750057>, 2019-10-12.

¹⁰ O'Brien K. A. (1998), „Military-advisory groups and African security: Privatized peacekeeping?“, Routledge: *International Peacekeeping*, 5 (3), p. 78–105.

¹¹ Percy S. (2007), *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*, Oxford: Oxford University Press, p. 1.

¹² Tonkin H. (2011), *State Control over Private Military and Security Companies in Armed Conflict*, New York: Cambridge University Press, p. 31.

¹³ Altruistinis – nesavanaudiškas, pasiaukojantis, priešingybė egoizmui (Oxford Thesaurus of English, 2004, p. 30).

¹⁴ United Nations (1997), „Report on the question of the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination“, *United Nations Economic and Social Council*.

tokių pavyzdžių yra Prancūzijos svetimšalių legionas, kuriame tarnauja kitų valstybių žmonės¹⁵. Tokio tipo samdinių motyvai ir tikslai gali priklausyti nuo jų kilmės ir idėjų. Pasak Jameso Larry'io Taulbee, Prancūzijos gyventojai į legioną stoja iš pareigos ir lojalumo, o užsieniečiai – tik dėl pinigų arba potraukio dalyvauti karo veiksmuose¹⁶.

Aukščiausią vietą socialinių nukrypimų įvairovės schemoje užima *valstybės konvencinių pajėgų kariai*, kovojantys dėl savo tėvynės. Jie – labiausiai legitimūs kariniai veikėjai tarptautiniuose santykiuose, motyvuojami ne ko kito, o patriotizmo jausmo¹⁷. Tokius karius suvaldyti lengviau, negu anksčiau minėtus, kurie, atsižvelgdami į savo veiklos specifiką, gali neįvykdyti pavestų užduočių arba atlikti jas ne pagal susitarimą.

Nepaisant legitimumo lygio, iš minėtų veikėjų dažniausiai JAV ir daugelio Europos šalių bei Rusijos į pagalbą pasitelkiamos privačios karinės ir saugumo kompanijos. Šios sąvokos nėra tikslios, nes galima rasti dvi skirtingas jų interpretacijas.

Dokumente „The Montreux“ rašoma, jog „privačios karinės ir saugumo kompanijos yra privataus verslo subjektai, kurie, kad ir kaip vadintųsi, teikia karines ir (arba) saugumo paslaugas. Į karines ir saugumo paslaugas patenka: žmonių ir objektų, t. y. konvojų, pastatų ir kitų vietų, sargyba bei apsauga; ginklų sistemų priežiūra ir valdymas; kalinių (su)laikymas; patarimų teikimas vietinėms pajėgoms ar saugumo personalui bei jų mokymai“¹⁸. Apibūdinimas teisingas, tačiau jame neužsimenama apie klientus – kas jie tokie, kokius jų interesus įgyvendina ir kokių tikslų siekia.

H. Tonkin teigimu, privačios karinės ir saugumo kompanijos teikia įvairias paslaugas valstybėms, tarptautinėms organizacijoms, korporacijoms ir nevyriausybinėms organizacijoms. Kompanijos veikia ginkluotų konfliktų zonose, vykdydamos funkcijas, kurios priklauso reguliariosioms pajėgoms. Privačios karinės ir saugumo kompanijos vykdo puolamuosius veiksmus, žmonių įkalinimą ir tardymą, teikia apsaugą, taip pat su kariniais klausimais susijusius patarimus, rengia mokymus, užsiima transportavimu, apgyvendinimu, renka žvalgybinę informaciją ir atlieka jos analizę¹⁹.

Kaip bet kurios kitos organizacijos, privačios karinės ir saugumo kom-

¹⁵ Tonkin H. (2011), Op.cit. p. 32.

¹⁶ Taulbee J. L. (1998), „Reflections on the mercenary option“, Taylor & Francis: *Small Wars & Insurgencies*, 9 (2), p. 145–163.

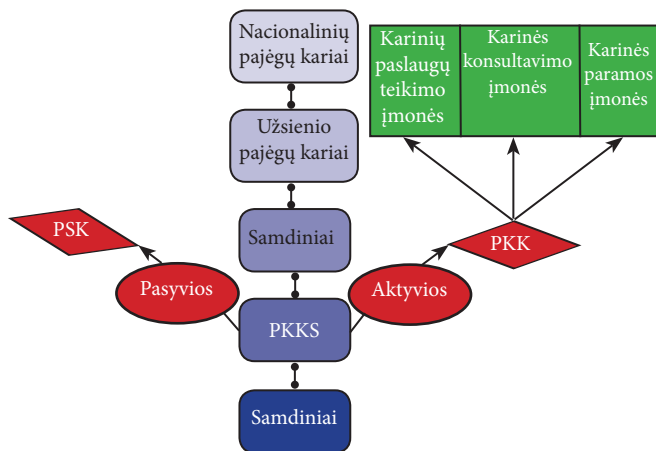
¹⁷ Tonkin H. (2011), Op.cit. p. 32–33.

¹⁸ ICRC (2008), „The Montreux Document: International Committee of the Red Cross“, https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0996.pdf, 2019-09-17.

¹⁹ Tonkin H. (2011), Op.cit. p. 39–40.

panijos gali būti klasifikuojamos. Pasak Christopherio Kinsey, privačios karinės ir saugumo kompanijos gali būti skirstomos į dvi grupes: aktyvias ir pasyvias. Aktyvios kompanijos dalyvauja kovinėse operacijose arba perima ir valdo nurodytas teritorijas. Tuo tarpu pasyvios kompanijos saugo teritorijas ir teikia mokymo ir konsultavimo paslaugas²⁰. Nors privačios karinės ir saugumo kompanijos gali būti organizacijos, kurios atlieka tiek su saugumu, tiek su kariniais veiksmais susijusias funkcijas, pasaulyje galima rasti kompanijų, kurios vykdo tik tam tikras funkcijas: tai privačios karinės kompanijos, kurios kuriamos tam, kad darytų strateginę karinę įtaką, ir privačios saugumo kompanijos, kurios teikia apsaugos paslaugas personalui ar saugo turtą²¹.

Nors privačios karinės kompanijos ir privačios saugumo kompanijos tarpusavyje turi nemažai panašumų, jų specifika akivaizdžiai nesutampa. Privačios karinės kompanijos daugiau tiesiogiai kontaktuoja su kitomis ginkluotosiomis grupėmis arba pajėgomis²², jų tikslai labiau orientuoti į kovinių operacijų vykdymą²³, o privačios saugumo kompanijos daugiau nusimano apie tvarkos palaikymą ir nusikalstamos veiklos prevenciją²⁴, privačios karinės kompanijos beveik visada naudoja kovinę galią²⁵.

1 pav. Samdinių socialinių nukrypimų įvairovės schema ir PKSK skirstymas

Sudaryta autoriaus remiantis: Tonkin, 2011, p. 6, 31–33; Kinsey, 2006, p. 21–24; Singer, 2008, p. 92–100

²⁰ Kinsey C. (2006), *Corporate soldiers and international security: The rise of private military*, Oxon: Routledge.

²¹ Shearer D. (1998), *Private Armies and Military Intervention*, New York: Oxford University Press.

²² Kinsey C. (2006), Op. cit. p. 13–18.

²³ Singer P. W. (2008), *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry. Updated Edition*, New York: Cornell University Press, p. 8.

²⁴ Kinsey C. (2006), Op. cit. p. 16–17.

²⁵ Singer P. W. (2008), Op. cit. p. 69.

Privataus sektoriaus veikėjai skirstomi į dar siauresnius tipus. Anot Singerio, privačios karinės kompanijos skirstomos į tris kategorijas: 1. karines paslaugas teikiančios firmos (angl. *military provider firms*), siūlančios realias kovos paslaugas mūšio lauke; 2. karinės konsultavimo firmos (angl. *military consulting firms*), teikiančios mokymo ir konsultavimo paslaugas; 3. karinės paramos firmos (angl. *military support firms*), teikiančios techninės, logistikos ir kitokios paramos paslaugas²⁶. Skirstant jas kategorijomis, susiaurinama privačiai samdomų kompanijų veiklos sritis iki taktinio lygmens, taip sudarant sąlygas nuodugnai susipažinti su privačių karinių kompanijų specifika.

Apibendrinant galima teigti, jog, keičiantis kariavimo koncepcijai, atsiranda inovatyvių netradicinių kariavimo metodų ir naujų „deleguotojo karo“ veikėjų, kurie su valstybėmis užmezga ryšį, leidžiantį pastarosioms deleguoti užduotis samdiniams. Nors dėl socialinių nukrypimų yra skirtingų tipų samdinių (žr. 1 pav.), vis dažniau valstybės susiduria su privačiomis karinėmis ir saugumo kompanijomis, ypač su privačiomis karinėmis kompanijomis. Privačios karinės ir saugumo kompanijos veikia visame pasaulyje, tačiau praktiškai siauresnio tipo kompanijos gali fundamentaliai skirtis – privačios saugumo kompanijos, nusimanančios apie tvarkos palaikymą, dažniausiai naudojamos Vakarų valstybių, o privačios karinės kompanijos, gebančios vykdyti kovos užduotis, – Rusijos. Privačių karinių kompanijų sąvoka nusakoma kovingai nusiteikusių samdinių veiklos sritis.

Privačių karinių ir saugumo kompanijų veikla savo specifika nelabai skiriasi nuo privačių karinių kompanijų, todėl, tiriant Rusijos privačiai samdomų kompanijų veiklą, jų naudojimo motyvus ir bruožus, tiksliausia vartoti terminus „privačios karinės kompanijos“ (PKK) ir „privačios karinės ir saugumo kompanijos“ (PKSK).

1.2. Teorinis privačių karinių kompanijų naudojimo aiškinimas

Nors realizmas fokusuojasi į valstybės politikos tikslų aiškinimą²⁷, jis nėra tinkamas aiškinant, kodėl Rusija veikiau netiesiogiai pasitelkia valstybinius veikėjus, o ne savo reguliariausias pajėgas. Kadangi PKK tėra instrumentas, o realizmo teorija pernelyg aukšto lygmens, todėl nagrinėjant PKK naudojimo Rusijos užsienio ir saugumo politikoje motyvus ir bruožus tikslingiausia tai aiškinti remiantis samdytojo ir samdinio teorija.

²⁶ Ten pat, p. 92–100.

²⁷ Grieco J., Ikenberry G. J., Mastanduno M. (2019), *Introduction to International Relations*, London: Red Globe Press, p. 79.

Ši mikroteorija politikos moksluose taikoma retai, todėl tyrimų ir analizių nėra daug. Pagal samdytojo ir samdinio teoriją, užduoties (funkcijų) delegavimas yra išlaidų taupymo priemonė, naudinga samdytojui, kuriam trūksta žinių ir kompetencijos, susijusios su užduotimi²⁸. Nors samdiniai siūlo savo paslaugas tose srityse, kurias samdytojas mažiausiai išmano, veikėjų santykiuose gali pasitaikyti abipusių nesutarimų. Dėl informacijos asimetrijos kyla dvi problemos: neigiama atranka (angl. *adverse selection*), kai prieš sudarant sutartį samdytojas neturi tikslios informacijos apie samdinių kompetenciją ir patikimumą, ir samdinių vangumas (angl. *agency slack*), kuris atsiranda, kai samdoma kompanija veikia ne pagal samdytojo pageidavimus²⁹. Tai rodo, jog viena pusė visada gali sudaryti nepatogumų kitai. Tokioms problemoms spręsti samdytojai gali pasitelkti keturias išbandytas priemones³⁰: atrankos mechanizmą, „policijos patrulius“, sukelti grėsmę ir paskatinti tarpusavio konkurenciją. Nors problemų sprendimų gali būti daug, ne visi Rusijos sprendimai yra tinkami ar įgyvendinami.

Paaikškinti, kodėl valstybės renkasi tam tikrų funkcijų delegavimą, samdytojo ir samdinio teorija padeda aptariant tiesioginio karo išlaidas ir naudas. Kadangi karas – brangi strategija valstybei tiek dėl tam reikalingų materialinių resursų, tiek dėl gyventojų aukų ir patiriamų nuostolių³¹, o kitos teritorijos kontrolė ir jos susigrąžinimas taip pat brangiai kainuoja³², PKK įsitraukimas yra viena naudingiausių strategijų, kurias Rusija gali pasitelkti konfliktuose³³. Pirmiausia, samdydama PKK, Rusija išvengia tiesioginės grėsmės ir apsaugo savo reguliariąsias pajėgas. PKK padaryti suverenumo pažeidimai nėra laikomi šiurkščiais, priešingai nei tie patys pažeidimai, padaryti vyriausybinų pajėgų. PKK taip pat naudingos, nes tokio tipo grupuotės turi daugiau specifinės vietos informacijos, nei reguliariosios pajėgos, todėl gyventojams lengviau susitaikyti su tuo, kad sukilime ar konflikte dalyvauja vietiniai, o ne užsienio šalių žmonės, kurie jų yra laikomi nelegitimiais. Galiausiai užsienio vyriausybės gali išvengti valdymo išlaidų, atsiradusių dėl kitos teritorijos kontrolės.

²⁸ Salehyan I. (2010), „The Delegation of War to Rebel Organizations“, *Journal of Conflict Resolution*, 54 (493), p. 495.

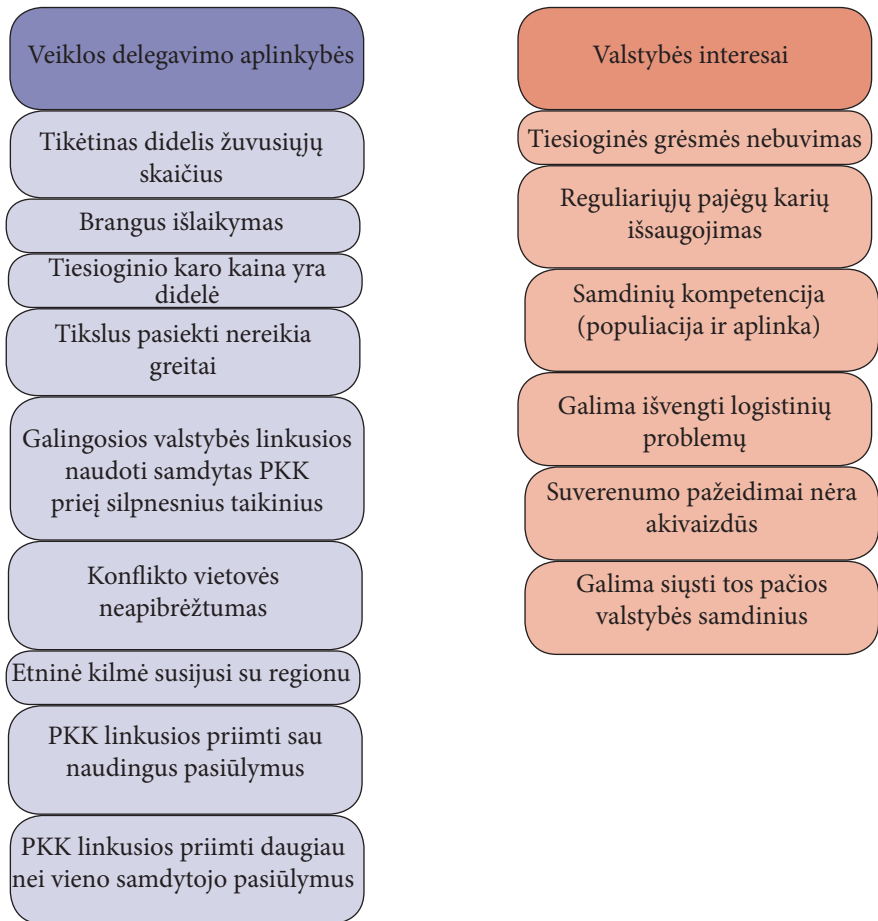
²⁹ Hawkins D. G., Lake D. A., Nielson, D. L., Tierney M. J. (2006), *Delegation and Agency in International Organizations*, New York: Cambridge University Press, p. 24–31.

³⁰ Salehyan I. (2010), Op. cit. p. 502.

³¹ Gartner S. S. (2008), „American Political Science Association is collaborating with JSTOR to digitize, The Multiple Effects of Casualties on Public Support for War: An Experimental Approach“, *American Political Science Review*, 102 (1), p. 95–96.

³² Wimberley L. H. (2007), *Pyrrhic Peace: Governance Costs and the Utility of War*, San Diego: University of California, p. 1–11.

³³ Salehyan I. (2010), Op. cit. p. 503–504.

2 pav. **Veiksniai, lemiantys veiklos delegavimą, ir valstybės interesai samdant PKK**
 Sudaryta autoriaus remiantis: Salehyan, 2010, p. 503–504, 508–509

Toks funkcijų delegavimas samdiniams naudingas tiek pat, kiek ir samdytojams. Išorinė pagalba laikoma strategine samdytojo ir samdinio partneryste. Dažniausiai resursai įpareigoja samdinius būti priklausomus nuo samdytojų, bet taip sumažinama jų autonomija, todėl neretai tenka ieškoti kompromisų³⁴. Nepriklausomai nuo to, ar kompanija yra nauja, neseniai susikūrusi, ar gyvuoja jau ilgesnį laiką, bet kokia parama yra geriau nei jokios paramos.

Funkcijos deleguojamos ir atitinkami darbai perduodami privačioms samdomoms kompanijoms dėl kelių priežasčių³⁵: kai tikėtinas žuvusiųjų skai-

³⁴ Keck M. E., Sikkink K. (1998), *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*, London: Cornell University Press, p. 10–50.

³⁵ Salehyan I. (2010), Op. cit., p. 508–509.

čius yra didelis, o karių išlaikymas brangus; jeigu tiesioginio karo kaina yra didelė; nedalyvaudamos tiesioginėje kovoje, valstybės savo tikslus neprivalo pasiekti greitai; galingosios valstybės yra labiau linkusios naudoti samdytas PKK prieš silpnesnius taikinius; jei valstybė mažai žino apie vietovę ir išlaikyti užimtą teritoriją jai per sunku; jei samdytojas su savo taikiniu susijęs etnine kilme; samdinių grupės yra labiau linkusios sudaryti sutartis su valstybėmis, siūlančiomis resursus, ypač esant logistinio aprūpinimo problemų; samdiniai bus linkę priimti paramą, jei egzistuos daugiau nei vienas pagalbos šaltinis – samdytojas.

Remiantis šia mikroteorija galima aiškinti kylančias dilemas ir teikiamą naudą tiek iš samdytojo, tiek iš samdinio perspektyvos, atskleisti Rusijos pasirinkimo naudoti PKK motyvus ir bruožus – kodėl tam tikrų užduočių ir funkcijų delegavimas yra naudinga strategija ir kaip įgyvendinama tokia praktika. Nustatytos delegavimo aplinkybės ir valstybės interesai sudaro pagrindą Rusijos atvejo analizei atlikti (žr. 2 pav.). Nors ši mikroteorija taikoma ekonomikos moksluose, I. Salehyanas nuodugniai paaiškina, kaip samdytojo ir samdinio teorija gali būti taikoma politologijoje. Atsižvelgiant į I. Salehano tyrimo metu nustatytas priežastis, kodėl JAV tai yra naudingiausia priemonė, o delegavimas – labiausiai tikėtinas, galima teigti, jog samdytojo ir samdinio teorija tinka aiškinant Rusijos atvejį ir atitinka tokios analizės lygmenį.

1.3. Rusijos Federacijos privačios karinės kompanijos

Ne paslaptis, jog Rusija savo interesams įgyvendinti samdo PKSK ir PKK. Rusijos Federacijos karinėje doktrinoje rašoma, kad „vienas modernaus kariavimo bruožų yra PKK naudojimas kariniuose konfliktuose“³⁶. Kremlius turi svarbių motyvų privačiai samdomoms kovotojų grupėms Sirijos, Šiaurės rytų ir Centrinės Afrikos, Ukrainos ir Venesuelos valstybėse dislokuoti. Vienos PKK Rusijai neužtenka, kad pasiektų išsikeltus tikslus šiuose regionuose, todėl ji pasitelkia keletą skirtingų kompanijų, kurios skiriasi ne tik savo tipu, bet ir funkcijomis. Atliekant tyrimą sudarytoje lentelėje (žr. 1 lentelę) struktūriškai pristatytos visam pasauliui žinomos pagrindinės Rusijos PKK ir PKSK, remiantis skirtingais akademiniais straipsniais ir interneto šaltiniais. Joje nurodytas kompanijos tipas, jos vadas / vadovas, regionai, kuriuose kompanija veikia, jos veikla ir kita informacija. Visgi čia įvardytos ne visos kompanijos,

³⁶ Президент России (2014), „Военная доктрина Российской Федерации“, <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>, 2019-12-10.

kurias Rusija samdo. Kiek viešai žinoma, Kremliaus deleguotas užduotis atlieka vienuolika PKK³⁷, tačiau apie jas visų duomenų nėra, nes trūksta informacijos, o esama neprieinama.

1 lentelė. Rusijos samdomos PKSK ir PKK

Sudaryta autoriaus remiantis: PyAH, 2017³⁸

Privati karinė ir saugumo kompanija	Kompanijos tipas	Vadas/vadovas	Regionai, kuriuose veikia	Veikla	Kita
„Wagner Group“	PKK	Dmitrijus Utkinas	Sirija, Ukraina, Libija, Centrinė Afrikos Respublika, Sudanas, Burundis	Elitinių pajėgų rengimas, tiesioginis dalyvavimas kovose	Pasižymėjo Debalcevos mūšyje ir Palmyros išvadavime
„RSB Group“	PKSK/ PKK	Olegas Krinitsynas	Afrika, Viduriniai Rytai, Centrinė Azija, Indijos ir Atlanto vandenynai, Ukraina	Karinių jūrų laivų saugojimas, minų valymas, VIP saugojimas, sukilėlių parama	Donbaso kare galimai rėmė sukilėlių pusę
„PKSK Mar“	PKSK/ PKK	Aleksejus Marushchenko	Libija, Ukraina	Ginkluota objektų ir transporto apsauga, viešosios tvarkos palaikymas ekstremaliois sąlygomis, ugnies slopinimas	Ukrainoje buvo naudojami prieš vietos pajėgas
„E.N.O.T. Corp“	PKSK	Romanas Telenkevichius	Ukraina, Sirija	Žmonių gelbėjimas, tautiečių saugumo didinimas, ideologinio ugdymo skatinimas, prevencinė kova su nelegalia migracija, kova su organizuotu nusikalstamumu ir prekyba narkotikais	Pasižymėjo valymo operacijoje Atrancito mieste, Donbase

Rusijos kompanijas galima laikyti „privaćiomis“ tik pagal oficialią jų registraciją ir palaikomą diskursą. Pasak Marko Galeotti, „Wagner“ grupuotė iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti kaip privataus sektoriaus dalis, ir ji apsimes

³⁷ InformNapalm (2018), „Явк-лихорадка. Российские частные армии“, <https://informnapalm.rocks/rmc-rush-ru>, 2019-12-11.

³⁸ PyAH (2016), „10 частных военных компании в России по состоянию на 2016 год“, <http://новости-россии.ru-an.info/новости/10-частных-военных-компании-в-россии-по-состоянию-на-2016-год/>, 2019-12-11.

esanti tokia, tačiau prireikus gali tapti valstybės poreikius tenkinančiomis pajėgomis³⁹. Tokios samdomos grupuotės nėra nepriklausomos. Šios kompanijos Rusijoje yra remiamos kariuomenės ir kontroliuojamos valstybės⁴⁰. Tai – vyraujantis hibridinio verslo modelis. Pseudoprivačios kompanijos Kremliaus iškeltus tikslus pasiekia ne tik Rusijoje, bet ir konfliktuose, vykstančiuose užsienio valstybėse⁴¹. Privatus samdomų karių sektorius Rusijoje nėra laikomas tapačiu Vakarų pasaulio grupuotėms, todėl žodis „privačios“ Rusijoje gali reikšti „netikros“ arba „pseudoprivačios“.

2. Rusijos Federacijos užsienio ir saugumo politikos tikslai ir jų įgyvendinimas regionuose, pasitelkiant privačias karines kompanijas. Motyvų ir bruožų vertinimas

Atsižvelgiant į tiriamąjį objektą, šiame skyriuje aptariami Rusijos užsienio ir saugumo politikos tikslai, PKK naudojimo bruožai, nagrinėjant ir analizuojant surinktą empirinę medžiagą. Taikant atvejo analizės metodą, pristatomos Rusijos PKK, analizuojami jų panaudojimo atvejai Sirijoje, Šiaurės rytų ir Centrinės Afrikos valstybėse, Ukrainoje (Donbaso regione ir Kryme) ir Venesueloje. Taikant lyginamosios analizės metodą, aptariami valstybių motyvai samdyti PKK ir lyginami tarpusavyje – kuo jie panašūs ir kuo skiriasi. Taip pat lyginamos PKK veiklos – kuo jos panašios ir kuo skiriasi. Galiausiai vertinami motyvai ir bruožai, kurie lėmė Rusijos pasirinkimą samdyti PKK. Atsižvelgiant į tyrimo problemą, Rusijos pasirinkimas deleguoti tam tikras užduotis ir funkcijas ne tik reguliariosioms pajėgoms, bet ir PKK analizuojamas remiantis samdytojo ir samdinio teorija. Skyriaus pabaigoje pateikiami papildomi veiksniai ir lentelė (žr. 3 pav.), sudaryta taip pat remiantis šia teorija.

³⁹ Galeotti M. (2017), „Moscow’s mercenaries reveal the privatisation of Russian geopolitics“, *openDemocracy*, <https://www.opendemocracy.net/en/odr/chvk-wagner-and-privatisation-of-russian-geopolitics/>, 2019-12-23.

⁴⁰ Eklund N., Elfving J. (2017), „Russian Private Military Companies-Redwater?“, *Eurasia Daily Monitor*, 14 (39).

⁴¹ Matthews O. (2018), „Putin’s Secret Armies Waged War in Syria—Where Will They Fight Next?“, *Newsweek*, <https://www.newsweek.com/2018/01/26/putin-secret-army-waged-war-syria-782762.html>, 2019-12-23.

2.1. Rusijos Federacijos privačių karinių kompanijų naudojimo Sirijoje tikslai ir atvejai. Motyvų ir bruožų vertinimas

Regioninis dominavimas jūroje yra vienas Rusijos strateginių tikslų Sirijoje. Rusijos Federacijos jūrinėje doktrinoje iki 2020 m. iškelta keletas tikslų, susijusių ir su Viduržemio jūra, kurių vienas esminių yra operatyvinio ir strateginio lygio uostų įrengimas⁴². Analizuojant šiuos Rusijos tikslus galima pastebėti, jog Tartuso uostas, kurį Rusija kontroliuoja, svarbus jai dėl kelių priežasčių: tai greita prieiga prie Viduržemio jūros, patogus karių, įrangos ir aprūpinimo transportavimas iki Sirijos ir dominavimas jūrose kitų valstybių, ypač JAV, atžvilgiu.

Sirijos naftos gamyklos ekonomiškai svarbios Rusijai. Ukrainos saugumo tarnybos (UST) pranešimas rodo, jog Rusijos verslininkas ir viešojo maitinimo įmonių savininkas Jevgenii'us Prigozhinas, dar žinomas kaip „Putino virėjas“, nurodė „Wagner“ grupuotei atgauti naftos gamyklą iš Sirijos⁴³, dėl to kovodami žūsta daug samdinių. Bet kompensacijas gauna ne žuvusių karių šeimų nariai⁴⁴, o Rusijos Federacijos kariuomenės Generalinio štabo vadovybė ir Y. Prigozhinas⁴⁵. Akivaizdu, jog Sirijoje taip daroma dėl ekonominių priežasčių ir siekio savavališkai pasipelninti, todėl pelną nešanti veikla naudinga ne tik samdytojui, bet ir samdiniui.

Pasaulinės galios statusas Rusijai išlieka svarbus ir tolimuose regionuose. Kremlius siekė užskirsti kelią prodemokratiniam valdymui ir apsaugoti Basharo al-Assado režimą Sirijoje⁴⁶. Nors B. Assadas svarbus veikėjas, jis nėra esminis, kadangi Rusija konfliktą naudoja kaip įrankį savo ambicijoms tapti globalia galia ir nugalėti Islamo valstybę, kuri pagal Rusijos Federacijos karinę doktriną yra išorinė grėsmė, patenkinti⁴⁷. Rusijos Federacijos užsienio

⁴² СБРФ (2015), „Морская доктрина Российской Федерации“, <http://www.scrf.gov.ru/security/military/document34/>, 2019-11-29.

⁴³ Hauer N. (2019), „The Rise and Fall of a Russian Mercenary Army“, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2019/10/06/rise-fall-russian-private-army-wagner-syrian-civil-war/>, 2019-12-10.

⁴⁴ Гуськов И. (2018), „Росія приховує від суспільства розміри військових втрат у гібридній війні в Україні та Сирії–СБУ“, *Служба безпеки України*, <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/5072#.Ay5ue1PJ.dpbs>, 2019-11-20.

⁴⁵ SSU (2019), „Грицак: «Брехня замішана на крові, жадібності та страху відповідальності за вчинені злочини – справжнє обличчя російських спецслужб. Ситуація з паспортами вбитих найманців яскраве цьому підтвердження», *Служба безпеки України*, <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/21/view/5693#.Wsq180ei.dpbs>, 2019-11-20.

⁴⁶ Miller J. (2016), „Putin's Attack Helicopters and Mercenaries Are Winning the War for Assad“, *Foreign Affairs*, <https://foreignpolicy.com/2016/03/30/putins-attack-helicopters-and-mercenaries-are-winning-the-war-for-assad/>, 2019-12-30.

⁴⁷ Президент России (2014), Op. cit.

politikos koncepcijoje taip pat rašoma, jog Rusija „sieks stabilizuoti situaciją Viduriniuose Rytuose“ neutralizuodama teroristinių grupuočių keliamas grėsmes⁴⁸. Net JAV traukiantis iš Sirijos konflikto⁴⁹ Kremlius šios strategijos laikosi griežtai.

Aptariant PKK panaudojimo Sirijoje atvejus krinta į akis jų išskirtiniai bruožai. Nors Rusijos PKK Sirijoje pradėjo veikti jau nuo 2013 m.⁵⁰, pirmoji pagrindinė operacija buvo Palmyros išvadavimas 2016 m. vasario–kovo mėn.⁵¹ Vykdytys šią užduotį samdiniai buvo aprūpinti Rusijos reguliariųjų pajėgų naudojama ginkluote – pagrindiniais mūšio tankais T-72, BM-21 GRAD raketų leidimo sistemomis ir D-30 122 mm haubicomis⁵². Vis dėlto aprūpinimas vyko ne tiesiogiai, o per kitus asmenis.

Samdinių nesuvaldymas kenkia Rusijos įvaizdžiui. 2017 m. birželio mėn. pasklido žinia, jog Sirijos vyriausybė ir Rusijos civilinė kompanija „Euro Polis“, priklausanti Y. Prigozhinui, 2016 m. gruodžio mėn. pasirašė sutartį, kuria įsipareigojo atgauti naftos ir dujų telkinius iš Islamo valstybės⁵³. 2018 m. vasario mėn. kovoje dėl gamtinių išteklių⁵⁴ „Wagner“ susidūrė su JAV koalicijos pajėgomis ir neteko dviejų šimtų samdinių⁵⁵. Įvykis pakenkė Rusijos, kaip Sirijos konflikto „nugalėtojos“, įvaizdžiui ir kartu padidino įtampą tarp JAV ir Rusijos, kurią tuo metu Maskva siekė kiek įmanoma sumažinti⁵⁶. Analizuojant šį atvejį galima teigti, jog Rusijos nesugebėjimas kontroliuoti PKK jai kainavo ne tik šimtus samdinių, bet ir regione suformuotą įvaizdį.

Rusijos įvaizdį neretai sumenkina samdinių ne pagal deleguotas užduotis vykdoma veikla. Atvirų šaltinių tyrimo komanda „Bellingcat“ identifikavo karius kaip PKK „Wagner“ samdinius, kurie paviešintame vaizdo įrašė atliko

⁴⁸ МРФ (2016), „Концепция внешней политики Российской Федерации“, https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6BZ29/content/id/2542248, 2019-12-10.

⁴⁹ Frolovskiy D. (2019), „What Putin Really Wants in Syria“, *Foreign Affairs*, <https://foreignpolicy.com/2019/02/01/what-putin-really-wants-in-syria-russia-assad-strategy-kremlin/>, 2019-12-01.

⁵⁰ Муртазин И. (2017), „Первый и последний бой «Славянского корпуса»“, *Новая газета*, 1 (111), p. 12.

⁵¹ Рождественский И. (2018), „О рождестве речь не идет“. Как сейчас функционирует и во сколько обходится «группа Вагнера», *Republic*, <https://republic.ru/posts/89612>, 2019-12-03.

⁵² Коротков Д. (2017), „Список Вагнера“, *Фонтанка.Ру*, <https://www.fontanka.ru/2017/08/18/075/>, 2019-12-03.

⁵³ Муртазин И. (2017), *Op. cit.* p. 13.

⁵⁴ Беленькая М., Мишина В., Сафронов И., Черненко Е., Юсин М. (2018), „Частники боевых действий“, *Коммерсантъ*.

⁵⁵ Gibbons-Neff T. (2018), „How a 4-Hour Battle Between Russian Mercenaries and U.S. Commandos Unfolded in Syria“, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2018/05/24/world/middleeast/american-commandos-russian-mercenaries-syria.html>, 2019-12-05.

⁵⁶ Bryjka F. (2019), *Russian “Contractors” In the Service of the Kremlin*, Warsaw: Warsaw Institute, p. 6–7.

egzekuciją Sirijos kovotojui⁵⁷. Pagal samdytojo ir samdinio teoriją, samdytojai dažnai susiduria su samdinių vangumu ir negali jų suvaldyti⁵⁸, be to, tam turi įtakos ir kovotojų prastas pasirėngimas, kaip viename CNN interviu teigė „Wagner“ samdiny⁵⁹. Tokiu atveju Rusija nežino, ką daro samdomos grupuotės, t. y. nesidomi jų veikla, arba tiesiog su PKK nesunitvarko.

Analizuojant Rusijos tikslus Sirijoje matyti, jog esminiai motyvai, lemiantys PKK samdos poreikį, yra uostų įrengimas, priegios kontrolė ir dominavimas Viduržemio jūroje, gamtinių išteklių ir jų šaltinių išgavimas ir apsaugos jiems suteikimas; globalios galios įvaizdžio formavimas, gelbstint Asado režimą ir kovojant su terorizmu. Analizuojant veiksnius, lemiančius samdinių naudojimą Sirijoje, pastebima, jog jie nėra minimi samdytojo ir samdinio teorijoje. Nors pagal šią teoriją išėitų, jog valstybės, norėdamos išsaugoti savo reguliariąsias pajėgas, veikiau samdys PKK (žr. 2 pav.), tai nėra esminė priežastis, dėl kurios Rusija samdo kovotojus, o tik vienas veiksnių, turinčių įtakos tokiam sprendimui priimti. Įvertinus PKK veiklą Sirijoje galima teigti, jog „Wagner“ yra priklausoma nuo Rusijos paramos. Vis dėlto analizuojant PKK naudojimą Sirijoje atvejus pastebima, jog atsiranda samdinių vangumo problema, kai Kremlius nesugeba suvaldyti PKK, kontroliuoti jų veiksmų, nuo kurių kenčia Rusijos įvaizdis. Nors, remiantis minėta teorija, tiesioginis karas yra brangus⁶⁰, Rusijos materialistinis suvokimas gali skirtis nuo kitų valstybių požiūrio – jai brangiau gali kainuoti reguliariųjų pajėgų karių arba suformuoto įvaizdžio netekimas.

* * *

Išskirtus motyvus ir bruožus tikslinga vertinti naudojant samdytojo ir samdinio teoriją. Remiantis šia mikroteorija aiškinama, jog valstybės yra linkusios samdyti PKK, nes finansiškai jos yra naudingesnės nei reguliariosios pajėgos, o samdiniai ieško sutarčių, naudingų ir jiems, ir samdytojams⁶¹. Sirijoje PKK kovoja dėl naftos gamyklų, kurios uždirba pelną ne tik Rusijai, bet ir samdiniams. Rusijos interesas tokioje situacijoje yra susijęs su delegavimo aplinkybe – PKK yra linkusios priimti joms naudingus samdytojos pasiūly-

⁵⁷ Roth A. (2019a), „Man who filmed beheading of Syrian identified as Russian mercenary“, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/21/man-filmed-killing-torture-syrian-identified-russian-mercenary-wagner>, 2019-12-01.

⁵⁸ Hawkins D. G., Lake D. A., Nielson, D. L., Tierney M. J. (2006), Op. cit. p. 24–31.

⁵⁹ Гуцулевич О. (2019), „Я — инструмент президента»: Боец ЧВК Вагнера «спалил» принадлежность к Путину“, *ВладТайм*, <https://www.vladtime.ru/polit/army/730938>, 2019-11-19.

⁶⁰ Salehyan I. (2010), Op. cit. p. 508.

⁶¹ Salehyan I. (2010), Op. cit. p. 495.

mus, o samdytoja, naudodamasi samdiniais, siekia gamtinių išteklių, t. y. naftos, kontrolės.

Dominavimas jūroje ir uosto kontrolė nėra tie interesai, kurie minimi I. Salehyano teorijoje, tačiau Rusijos atveju jie yra vieni pagrindinių. Turint Tartuso uostą Sirijoje, įgyjama greita prieiga prie Viduržemio jūros, per kurią gali būti vykdomas tiekimas, t. y. aprūpinimas. Palyginti su JAV galimybėmis, Rusija turi operacinio ir strateginio lygmens pranašumą, tačiau kontroliuoti šio uosto negali taip paprastai – dėl įvairių suverenumo pažeidimų reguliariosios pajėgos negali to daryti, todėl pasitelkiamos PKK prieš kitus panašaus pajėgumo taikinius. Pastaroji aplinkybė susijusi su gana svarbiais valstybės interesais – jūros prieigos kontrole ir suverenumo pažeidimų slėpimu.

Kremlius, siekdamas globalios galios „titulo“ Viduriniuose Rytuose, ypatingą dėmesį skiria B. Assado režimo palaikymui. Rusija demonstruoja savo ambicijas nugalėti Islamo valstybę ir taip įgyti daugiau įtakos regione. Nors, pagal samdytojo ir samdinio teoriją, PKK yra linkusios priimti daugiau nei vieno samdytojo pasiūlymus, Rusijos samdomos kompanijos nėra priklausomos nuo kitų. Kova dėl įtakos ir dominuojančio įvaizdžio formavimas regione yra interesai, susiję su kai kurių užduočių (funkcijų) delegavimo poreikiu – bet kuriai valstybei finansiškai konkuravimas gali daug kainuoti, todėl Rusijai tiksliau samdyti PKK.

Teoriškai tiesioginis karas yra brangus dėl jame naudojamų pajėgų, todėl valstybės interesas – išsaugoti savo reguliarias pajėgas⁶². Be to, Rusija negali konvenciniu būdu tiesiogiai kovoti su JAV ar kitomis galingesnėmis tarptautinės sistemos valstybėmis, pvz., Iranu. Kremlui naudingiau samdyti PKK ne tik dėl savo pajėgų išsaugojimo, bet ir dėl galimo konflikto tarp JAV ir Rusijos tikimybės sumažinimo. Šioje situacijoje taip pat išryškėja dar viena aplinkybė, kuri nėra minima teorijoje, – deleguojant užduotis PKK siekiama išvengti tiesioginio kontakto su opozicinėmis pajėgomis, kurias remia konkuruojanti valstybė, ir taip sumažinti reputacijos praradimo riziką.

Samdinių vangumo problema Sirijoje mažina Rusijos įtaką regione. PKK nėra tinkamai kontroliuojamos, todėl atliekamos užduotys, kurios nėra deleguoto darbo dalis. Nors Kremlius nesusitvarko su prastai tam pasirengusiomis kompanijomis, šiai problemai spręsti Ukrainoje naudoja savo sugalvotą atrankos mechanizmą. Kompetentingų PKK atranka ir jų kontrolė yra veiksniai, kurie nėra aiškiniami samdytojo ir samdinio teorija, tačiau jie tarpusavyje susiję ir leidžia joms sėkmingai atlikti Rusijos deleguotas užduotis.

⁶² Gartner S. S. (2008), Op. cit. p. 95–96.

2.2. Rusijos Federacijos privačių karinių kompanijų naudojimo Šiaurės rytų ir Centrinėje Afrikoje tikslai ir atvejai. Motyvų ir bruožų vertinimas

Karinių paslaugų pasiūla ir paklausa paskatino Rusiją skverbtis į Afriką⁶³ ir kovoti su JAV dėl įtakos žemyne. Rusija teikia karinę pagalbą Afrikos šalims mainais į diplomatinę paramą ar pelningas kasybos sutartis, taip siekdama atkurti buvusią SSRS šlovę⁶⁴. Rusijos Federacijos nacionalinio saugumo strategijoje rašoma, jog vienas nacionalinių interesų ir prioritetų yra Rusijos Federacijos transformacija į pasaulio galią multipoliniame pasaulyje⁶⁵, todėl po Sovietų Sąjungos griūties pasitraukusi iš Afrikos Rusija laikosi savo strategijos ir atgaivina santykius su buvusiomis partnerėmis bei mezga naujus ryšius⁶⁶. Analizuojant šį atvejį pastebima, jog Rusija, siekdama savo tikslo, samdo PKK dėl galimų didelių tiesioginio karo išlaidų bei geografinių žinių apie vietovę trūkumo⁶⁷.

Rusijai aukso kasyklos Sudane svarbios ne tik ekonomiškai. Rusijos Federacijos užsienio politikos koncepcijoje rašoma, jog Rusija plės sąveiką ir skatins abipusius naudingus prekybos ir ekonominius ryšius su Afrikos valstybėmis⁶⁸ mainais į leidimą statyti savo karinius objektus – šiuo atveju karinio jūrų laivyno uostą Sudane⁶⁹. Tokie mainai gali sukelti saugumo dilemą tarp Sudano ir JAV, kurie išreiškė susirūpinimą dėl naftos ir dujų tiekimo iš Persijos įlankos į Europą, tačiau ne Rusijai – ši tiesiogiai neatsakinga už veiksmus, nes samdo PKK.

Panaši situacija susiklosčiusi ir Egipte – Rusija kontroliuoja tiek oro, tiek jūros erdvę Šiaurės rytų Afrikoje. Nuo 2015 m. Kremlius aktyviai veikia Egipte ir teikia jai paramą⁷⁰, o už tai gauna prieigą prie Egipto oro erdvės, aerodromų ir uostų, kuriuos saugo PKK. Rusijos įsitvirtinimas šalyje rodo karinių ir politinių pajėgumų stiprėjimą ir Amerikos įtakos silpnėjimą, dėl kurio atsiveria

⁶³ Bryjka F. (2019), Op. cit. p. 7.

⁶⁴ NEWSru (2019), „Русская Африка“: Кремль возвращает величие СССР на “черном континенте”, освоен новый рубеж – Мозамбик, куда уже прибыли наемники и техника“, <https://www.newsru.com/russia/02oct2019/rusmozambik.html>, 2019-11-20.

⁶⁵ Президент России (2015), „Стратегия национальной безопасности Российской Федерации“, <http://kremlin.ru/acts/bank/40391/page/1>, 2019-12-10.

⁶⁶ Schmitt E. (2019), „Russia’s Military Mission Creep Advances to a New Front: Africa“, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2019/03/31/world/africa/russia-military-africa.html>, 2019-11-26.

⁶⁷ Salehyan I. (2010), Op. cit. p. 503–504.

⁶⁸ МРФ (2016), Op. cit.

⁶⁹ Bryjka F. (2019) Op. cit. p. 8.

⁷⁰ Kirkpatrick D. D. (2019), „Russian Snipers, Missiles and Warplanes Try to Tilt Libyan War“, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2019/11/05/world/middleeast/russia-libya-mercenaries.html>, 2019-11-27.

galimybės ne tik Rusijai, bet ir Kinijai bei Turkijai veikti regione⁷¹. Konkurencija tarp galingųjų valstybių ir Rusijos elgesys, siekiant užsitikrinti įtaką Afrikos žemyne, gali paskatinti ir kitas valstybes imtis drastiškų veiksmų.

Libija taip pat yra Rusijai naudingas veikimo regionas. 2019 m. Y. Prigozhinas dalyvavo Khalifo Haftaro ir Rusijos gynybos ministro Sergejaus Šoigu susitikime⁷², kuriame Kremlius pasiūlė pagalbą Libijos karinėms pajėgoms⁷³ – ginklų paketą ir palaikymą JT Saugumo Taryboje – mainais į dvi karines bazes, naftos telkinius, geležinkelių tinklus ir greitkelius Libijoje⁷⁴. Kaip ir mainai tarp Libijos ir Rusijos, vykstantys pagal „trikampio“ schemą, tarpininkaujant Alžyriui⁷⁵, taip ir Rusijos išitraukimas vyksta netiesiogiai. Analizuojant Libijos atvejį pastebima, jog samdytoja išvengia teisinių pažeidimų, netiesiogiai dalyvaudama mainuose, todėl šiems darbams atlikti Rusijai naudingiau siūsti samdinius, o ne reguliarius pajėgas.

Gamtinių išteklių siekis yra vienas pagrindinių Rusijos motyvų, dislokuojant ir samdant kovotojus Afrikoje. Rusijos Federacijos užsienio politikos koncepcijoje rašoma, jog, vykstant pokyčiams energetikos srityje, atsiranda galimybė išnaudoti įvairius atsinaujinančius ir neatsinaujinančius šaltinius ir taip užsitikrinti energetinį saugumą ateityje⁷⁶. Mozambiko valdžia patikėjo Rusijos samdiniams saugoti didelę dalį gamtinių dujų šaltinių⁷⁷ nuo džihadistų, su kuriais tenka kovoti⁷⁸. Iš pirmo žvilgsnio Kremliaus interesai gali atrodyti gana siauri – kad visa tai daroma tik siekiant asmeninio pelno, tačiau už jų slepiasi didesnio masto siekiai – energetinio saugumo užsitikrinimas, o tam naudojamos PKK.

⁷¹ Саргсян А. (2019), „Чего потеряла Россия в Африке; Африканский план Кремля: От Пушкина до Вагнера (ЧВК)“, *Русский дозор*, <http://rusdozor.ru/2019/10/06/chego-poteryala-rossiya-v-afrike-afrikanskij-plan-kremlya-ot-pushkina-do-vagnera-chvk/>, 2019-11-20.

⁷² Гордон Д. И. (2019), „Предполагаемый спонсор ЧВК «Вагнер» Пригожин присутствовал на переговорах Шойгу с ливийским маршалом в Москве“, *ГОРДОН*, <https://gordonua.com/news/worldnews/predpolagaemyy-sponsor-chvk-vagner-prigozhin-prisutstvoval-na-voennyh-peregovorah-s-liviyskim-marshalom-v-moskve-492808.html>, 2019-11-20.

⁷³ Africa Intelligence (2019), „Russia’s Wagner group offers to help Khalifa Haftar in the Fezzan“, <https://www.africaintelligence.com/mce/business-circles/2019/01/31/russia-s-wagner-group-offers-to-help-khalifa-haftar-in-the-fezzan,108342715-eve>, 2019-11-26.

⁷⁴ Яппарова Л. (2019), „Они сами толком не знали, куда едут В гражданской войне в Ливии погибли от 10 до 35 российских наемников. «Медуза» узнала имена некоторых из них“, *Meduza*, <https://meduza.io/feature/2019/10/02/oni-sami-tolkom-ne-znali-kuda-edut>, 2019-11-20.

⁷⁵ NEWSru (2017), „Россия договорилась вооружить мятежного ливийского генерала Хафтара через посредство Алжира“, <https://www.newsru.com/world/27jan2017/haftaralgeria.html>, 2019-11-20.

⁷⁶ МРФ (2016), *Op. cit.*

⁷⁷ Solomon S. (2019), „Military Contractor Deaths Raise Questions About Russia’s Security Presence in Africa“, *Voice of America*, <https://www.voanews.com/africa/military-contractor-deaths-raise-questions-about-russias-security-presence-africa>, 2019-11-26.

⁷⁸ Flanagan J. (2019), „Mozambique calls on Russian firepower“, *The Times*, <https://www.thetimes.co.uk/article/mozambique-calls-on-russian-firepower-t2205dxh9>, 2019-11-26.

Rusijos PKK veikla Afrikoje, kaip ir Sirijoje, atskleidžia daug jai būdingų bruožų. Rusija yra viena daugiausiai ginklų Afrikai tiekiančių valstybių. 2017 m. ginklų eksportas į Afriką sudarė 13 proc. bendro visų valstybių eksporto, o 80 proc. visų Rusijos karinės technikos ir ginkluotės pardavimų buvo skirta Alžyriui. Burkina Fingas taip pat priima iš Rusijos kovinių sraigtasparnių ir priešlėktuvinių ginklų siuntas⁷⁹. Nors didelę dalį bendradarbiavimo sudaro mainų sutartys, Rusija taip pat siunčia PKK padėti kovoje su Islamo sukilėliais, tarptautiniais nusikaltėliais ir teroristais⁸⁰, mokyti Sudano ir Centrinės Afrikos Respublikos (CAR) karių karybos subtilybių⁸¹.

Libija yra viena Afrikos valstybių, kurioje Rusija aktyviai veikia. Dar prieš S. Shoigu ir K. Haftaro susitikimą, kuriame buvo nutarta, jog PKK padės kovoti dėl Tripolio⁸², Libija 2015 m. siekė Maskvos pagalbos⁸³. Ukrainos nepriklausomos naujienų informacijos agentūros (ukr. *Українське Незалежне Інформаційне Агентство Новин*) (UNIAN) duomenimis, mokymuose dalyvauja PKK naikintuvai, kuriais aprūpina pati Rusija⁸⁴. Be to, Rusijos samdiniai teikia paramą artilerijai, saugo ginklų tiekimo ir visus logistikos srautus, apmoko žmones, prižiūri įrangą ir vykdo žvalgybos operacijas⁸⁵. Nors kovose žūsta nemažai „Wagner“ kovotojų, Rusija visais būdais stengiasi nuslėpti tai nuo žiniasklaidos⁸⁶.

CAR, kaip ir Libijoje, samdinių veikla taip pat slepiama nuo žiniasklaidos. Už kovotojų darbą atsakinga „M-Finance LLC“ įmonė⁸⁷, kurios vadovas

⁷⁹ NEWSru (2019), Op. cit.

⁸⁰ Scorpio (2019), „Russia’s shadow presence in Africa: Wagner group mercenaries in at least 20 countries aim to turn continent into strategic hub“, *Daily Maverick*, <https://www.dailymaverick.co.za/article/2019-11-15-russias-shadow-presence-in-africa-wagner-group-mercenaries-in-at-least-20-countries-aim-to-turn-continent-into-strategic-hub/>, 2019-12-04.

⁸¹ Якорева А. (2018), „Золото в обмен на наемников: как «повар Путина» добывает для России «ключ от Африки»“, *The Bell*, <https://thebell.io/zoloto-v-obmen-na-naemnikov-kak-povar-putina-dobyvaet-dlya-rossii-klyuch-ot-afriki/>, 2019-12-03.

⁸² Roth A. (2019b), „There’s no one to help: Russian mercenary industry’s toll on families“, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2019/aug/26/russia-drive-into-africa-shines-light-on-mercenary-industry>, 2019-11-19.

⁸³ McGregor A. (2019), „Falling off the Fence: Russian Mercenaries Join the Battle for Tripoli“, The Jamestown Foundation: *Eurasia Daily Monitor*, 16 (138).

⁸⁴ Униан (2019), „Боевики ЧВК «Вагнер» помогают ливийскому генералу в подготовке военных – СМИ“, <https://www.unian.net/world/10429923-boeviki-chvk-vagner-pomogayut-liviyskomu-generalu-v-podgotovke-voennyh-smi.html>, 2019-11-20.

⁸⁵ Al-Atrush S., Kravchenko S. (2019), „Putin-Linked Mercenaries Are Fighting on Libya’s Front Lines“, *Bloomberg*, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-09-25/putin-s-chef-deploys-mercenaries-to-libya-in-latest-adventure>, 2019-12-04.

⁸⁶ Яппарова Л. (2019), Op. cit.

⁸⁷ SSU (2018), „Голова СБУ Василь Грицак: «Таємна діяльність російських найманців ПВК «Вагнера» у ЦАР має стати об’єктом міжнародного розслідування»“, <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/5541?fbclid=IwAR2GlnMJvqLnM-I0fYPdF8-PDm4Yd5zNK-LSwCULXW2-j7sbFoeLvtKIKm8#.5FFS72yV.dpbs>, 2019-11-20.

Valerijus Zacharovas ėmėsi veiksmų, kad nusiųptų Kremliaus tikslus CAR nuo atvykstančių žurnalistų⁸⁸. Žurnalistai, atliekantys „Wagner“ veiklos tyrimą, buvo nužudyti⁸⁹ V. Zacharovo iniciatyva⁹⁰. Tikėtina, kad CAR yra svarbiausia Afrikos valstybė, tačiau PKK „Wagner“ bando įsiskverbti ir į kitas šio žemyno šalis⁹¹.

Nors Rusija mažiau reiškiasi Afrikos vandenyse, atsižvelgiant į motyvus, galima pastebėti, jog ir čia jos veikla nemažėja. Rusijos PKK grupė RSB dalyvavo įvairiose misijose: vykdė išminavimo darbus Libijoje, saugojo karinius jūrų laivus Afrikos vandenyse šalia Somalio ir Gvinėjos įlankos ir svarbius asmenis Arabų šalyse⁹². Tai rodo, jog Kremlius yra susidomėjęs kitomis priegomis prie jūrų.

Apibendrinant Rusijos tikslus Afrikos regione galima teigti, jog PKK daugiausia atlieka gamtinių išteklių apsaugos funkcijas, tačiau analizuojant PKK naudojimo tikslus Šiaurės rytų ir Centrinės Afrikos valstybėse pastebima, jog Rusija reiškia norą atkurti buvusią SSRS šlovę Afrikoje, statyti karinio jūrų laivyno uostą, kontroliuoti tiek oro, tiek jūros erdvę, gauti prieigą prie karinių bazių, geležinkelių ir greitkelių, vertingų gamtinių išteklių. Galima daryti prielaidą, jog šie motyvai tiek finansiškai, tiek politiškai veda Rusiją didžiosios galybės idėjos įgyvendinimo link. Pagal samdytojo ir samdinio teoriją, tokioje situacijoje yra keletas aplinkybių, dėl kurių užduotys ir funkcijos deleguojamos samdiniams (žr. 2 pav.). Kadangi siekiai nėra finansiškai palankūs, Kremlius renkasi paranesnį metodą – samdyti PKK. Analizuojant Rusijos PKK panaudojimo Afrikoje atvejus pastebima, jog samdinių pareigos skiriasi priklausomai nuo valstybės, tačiau esminės jų užduotys yra karių ir policininkų mokymas, žmonių ir vietų apsauga ir kovos veiksmai konfliktuose. Rusija vis dėlto jų darbus nesėkmingai bando nusiųpti nuo viso pasaulio ir žiniasklaidos atstovų, kurie tiria PKK veiklą Afrikoje. O PKK siekia savo veiklą išplėsti kitose Afrikos valstybėse, todėl Rusijai tai yra ir nauda, ir papildomas rūpestis, bandant nusiųpti šių kompanijų veiklą, nes tokioje situacijoje gali iškilti neigiamos atrankos problema.

* * *

Vertinant PKK naudojimo motyvus ir bruožus pastebima, jog dėl Rusijos ir Sudano mainų, dėl jo uosto kylančios saugumo dilemos tarp JAV ir

⁸⁸ Lister T., Shukla S., Ward C. (2019), „Putin’s private army. Russia is tightening its grip on Africa. But Moscow doesn’t want to admit it“, Atlanta: CNN.

⁸⁹ Коротков Д. (2019), „Хроника хорошо подготовленной смерти“, *Новая газета*, 2.

⁹⁰ Досье (2019), „Итоговый доклад Центра «Досье» об обстоятельствах убийства Орхана Джемалея, Александра Расторгуева и Кирилла Радченко в ЦАР“, <https://dossier.center/car/>, 2019-11-20.

⁹¹ Roth A. (2019b), Op. cit.

⁹² Боярский А. (2014), „Частники боевых действий. Какие задачи будут решать российские коммерческие войска“, *Коммерсантъ Деньги*, 44.

Sudano, Kremlius išvengia kontakto su dominuojančia valstybe, nes ne reguliariosios pajėgos atlieka šiuos darbus. Čia Rusijai svarbiausia, kad nekiltų grėsmė ir būtų galima dominuoti jūrose. Pastarasis interesas nėra aiškinamas I. Salehyano teorijoje. Jis siejamas su užduoties delegavimo aplinkybe – reguliariųjų pajėgų išlaikymas būtų brangesnis nei PKK, nes nuolatos turi būti užtikrinamas logistinis aprūpinimas. Panašioje situacijoje Mozambike Rusija atrodo siekianti tiek finansinės naudos, tiek įtakos regione, vykdydama užduotis šalyje. Tuo tarpu Egipte samdiniai kontroliuoja prieigą prie Egipto oro erdvės ir aerodromų – tokia persvara leidžia Rusijai susilpninti JAV poveikį ir atkurti buvusios SSRS įtaką Afrikoje, o tai yra vienas pagrindinių valstybės interesų žemyne, kuris taip pat nėra minimas teorijoje. Įtaka Afrikos regione ir atsvara JAV galiai yra interesai, kurie įgyvendinami samdant PKK, nes tiesioginis karas regione yra finansiškai neparankus.

Praturtėjimas – interesas, kuris taip pat nėra minimas samdytojo ir samdinio teorijoje, – yra vienas Rusijos siekių. Kremlius, remdamasis įvairiomis sutartimis, gauna brangakmenių siuntas, kurias saugo PKK. Samdiniai, matydami naudą ne tik Rusijai, bet ir sau, siekia įsisiskverbti į kitas Afrikos valstybes. Tokioje situacijoje pasireiškia teorijos aiškinama aplinkybė, susijusi ir su interesu, – PKK linkusios priimti sau naudingus pasiūlymus, todėl Rusija išvengia rizikos prarasti samdinių kontrolę. Vis dėlto dėl samdinių bandymų perkelti savo veiklą į kitus regionus Rusijai kyla sunkumų nusprendus samdyti kompetentingas PKK.

Viena problemų, su kuriomis Kremlius gali susidurti, yra teisės pažeidimai, teikiant karinę paramą Libijai. Vis dėlto Rusija išvengia to veikdama per PKK. K. Haftaras yra priklausomas nuo Rusijos paramos, todėl mainais suteikia prieigą prie svarbių objektų. Tai padeda įgyvendinti vieną Rusijos interesų – apsaugo nuo įvairių pažeidimų, susijusių su atsakomybe, ir leidžia saugiai vykdyti karines užduotis Libijoje pasitelkus PKK. Pagal samdytojo ir samdinio teoriją, šis interesas galimai susijęs su tuo, jog Rusija samdo PKK, nes vengia nepalančių tarptautinių veikėjų reakcijos.

Čia itin svarbūs tampa žurnalistų bandymai išsiaiškinti ir įrodyti Rusijos aktyvumą žemyne. Kaip jiems užkirsti kelią, matyt, nebuvo sugalvota. Šiuo atveju kylanti problema iš dalies aiškinama samdytojo ir samdinio teorijoje – Rusija nedelegavo užduočių tiems, kurie gerai pažįsta vietovę ir gali efektyviai nuslėpti savo veiklą. Rusija dabar suinteresuota samdyti kompetentingas PKK, kurios išmanytų vietinę kultūrą, nes konflikto vietos neapibrėžtumas gali sukelti nepatogumų, siekiant kitų asmeninių interesų.

2.3. Rusijos Federacijos privačių karinių kompanijų naudojimo Ukrainoje tikslai ir atvejai. Motyvų ir bruožų vertinimas

Rusijos privačiai samdomi kariai pirmą kartą po Šaltojo karo siunčiami į regioną, kuris turi sieną ne tik su Rusija, bet ir kitomis Europos valstybėmis. Rusijai nesunku pasiekti savo samdomus karius, nes atstumas nedidelis. Tikslų siekti čia, palyginti su kitais regionais, lengviau, nes nereikia pažeidinėti tarptautinės teisės ir dislokuoti karių konflikto zonoje.

Rusijos prieiga prie skirtingų jūrų gali tapti strateginio lygmens interesu. Iki Šaltojo karo ir po jo jūrinės prieigos turėjo svarbią reikšmę Rusijai⁹³. Vladimiro Putino valdymo metais interesas išliko, todėl, pagal Rusijos Federacijos jūrinės doktrinos iki 2020 m. dokumentą, Juodoji ir Azovo jūros sudaro jūrinės politikos pagrindą spartesniam Rusijos Federacijos strateginių pozicijų modernizavimui ir stiprinimui, išlaikant taiką ir stabilumą regione bei užtikrinant tarptautines teises⁹⁴. Nors Rusija šiuo metu, t. y. 2019 m., kontroliuoja Tartuso ir Sevastopolio uostus⁹⁵, pastarasis užsienio ir saugumo politikos atžvilgiu jai turi didesnę reikšmę.

Nors Barackui Obamai atėjus į valdžią 2007 m. George'o Busho planai dislokuoti priešraketinius gynybos perėmėjus ir radarus Lenkijoje ir Čekijos Respublikoje buvo nutraukti⁹⁶, 2016 m. Rumunijoje JAV dislokavo „Aegis“ balistinių raketų gynybos sistemas⁹⁷. Pagal Rusijos Federacijos karinę doktriną, „iš-orine grėsme laikoma kitų valstybių strateginių priešraketinių gynybos sistemų kūrimas ir dislokavimas, kenkiantis pasaulio stabilumui“⁹⁸, todėl Krymas įgauna didžiulę strateginę reikšmę JAV atžvilgiu. Rusijos Federacijos nacionalinio saugumo strategijoje rašoma, jog Rusija imsis visų būtinų priemonių, kad išlaikytų paritetą su JAV strateginių puolamųjų ginklų arenoje⁹⁹, todėl gali manipuliuoti savo padėtimi ir grasinti, jog dislokuos vidutinio nuotolio raketas, kurių veikimo nuotolis yra nuo septynių šimtų iki tūkstančio kilometrų, t. y. pakankamas, kad

⁹³ Green W. C. (1993), „The Historic Russian Drive for a Warm Water Port: Anatomy of a Geopolitical Myth“, *Naval War College Review*, 46 (2), p. 99–100.

⁹⁴ ЦБРФ (2015), Op. cit.

⁹⁵ Delman E. (2015), „The Link Between Putin's Military Campaigns in Syria and Ukraine“, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/navy-base-syria-crimea-putin/408694/>, 2019-11-29.

⁹⁶ Harding L. (2007), „Putin threatens withdrawal from cold war nuclear treaty“, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2007/oct/12/russia.usa1>, 2019-11-29.

⁹⁷ LaGrone S. (2016), „Aegis Ashore Site in Romania Declared Operational“, *USNI News*, <https://news.usni.org/2016/05/12/aegis-ashore-site-in-romania-declared-operational>, 2019-11-28.

⁹⁸ Президент России (2014), Op. cit.

⁹⁹ Roth A. (2019b), Op. cit.

pasiektų JAV dislokuotas sistemas¹⁰⁰.

Rusija naudoja Donbaso regioną kaip instrumentą, darydama politinį spaudimą Ukrainai. Donecko Liaudies Respublikos ir Luhansko Liaudies Respublikos valdžia¹⁰¹ ir PKK užtikrina Ukrainos destabilizavimą, o Y. Prigozhinas palaiko šių veiksmų eigą. Nors V. Putinas ir neigia PKK buvimą Ukrainoje, taip išvengdamas tarptautinės atsakomybės, žurnalistų paklaustas apie samdinius, prezidentas pateisina samdinių veiklą visuose regionuose ir teigia, jog jie turi teisę dirbti ir įgyvendinti savo verslo interesus, jeigu nepažeidžia jokių įstatymų¹⁰².

Rusija taip pat pateisina PKK veiklą Ukrainoje, dangstydamosi oficialiais dokumentais. Rusijos Federacijos užsienio politikos koncepcijoje rašoma, jog Rusija turi užtikrinti visapusę užsienyje gyvenančių Rusijos piliečių teisių ir interesų apsaugą ir įtvirtinti rusakalbių diasporą¹⁰³. Norėdama išvengti teisinių pažeidimų, Rusija samdo PKK¹⁰⁴ ir siunčia jas į Donecko ir Luhansko liaudies respublikas ginti piliečių ir jų teisių.

Donbaso regionas yra ne tik instrumentas, bet ir samdinių testavimo vieta. Pasak I. Salehyano, samdytojas gali sukurti atrankos mechanizmą¹⁰⁵, kurią naudodamas sieks išbandyti PKK efektyvumą taip, kaip daro Rusija Ukrainoje¹⁰⁶. Vis dėlto samdytojas susiduria su samdinių vangumo problema¹⁰⁷, todėl negali tinkamai suvaldyti visų samdomų PKK.

PKK panaudojimo Ukrainoje atvejai buvo vieni pirmųjų, atskleidusių tokios samdos bruožus. PKK yra hibridinio karo įrankis, oficialiai nesusijęs su Rusijos Federacijos karinėmis pajėgomis, tačiau veikiantis panašiai. PKK „Wagner“ nuo 2014 m. pradėjo savo veiklą Donbaso regione¹⁰⁸, tačiau jau įvykdė keletą svarbių užduočių, kurios jas skiria nuo sukilėlių: dalyvavo mūšyje dėl Luhansko oro uosto 2014 m. balandžio–rugsėjo mėn., numušė lėktuvą Il-76

¹⁰⁰ Woolf A. F. (2017), *Russian Compliance with the Intermediate Range Nuclear Forces (INF) Treaty: Background and Issues for Congress*, Washington: Congressional Research Service.

¹⁰¹ Skorkin K. (2019), „Putin’s Game Plan in Ukraine. How Moscow Aims to Force Concessions Out of Kiev“, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2019-02-07/putins-game-plan-ukraine>, 2019-11-28.

¹⁰² SSU (2018), Op. cit.

¹⁰³ МРФ (2016), Op. cit.

¹⁰⁴ Fisher M. (2014), „30 tanks and 1,200 troops just crossed from Russia into Ukraine, according to the rebels“, *Vox*, <https://www.vox.com/2014/8/16/6023605/30-tanks-and-1200-troops-just-crossed-from-russia-into-ukraine>, 2019-01-02.

¹⁰⁵ Salehyan I. (2010), Op. cit. p. 502.

¹⁰⁶ Sukhankin S. (2019a), Op. cit. p. 7.

¹⁰⁷ Kofman M., Migacheva K., Nichiporuk B., Radin A., Tkacheva O., Oberholtzer J. (2017), *Lessons from Russia’s Operations in Crimea and Eastern Ukraine*, Santa Monica: RAND Corporation, p. 64.

¹⁰⁸ Butusov Y. (2016), „Mystery of Wagner’s identity unfolded: he is Russian officer and head of large private military company in Russia, who eliminated Mozgovoy, Dremov, and other terrorist leaders, and now is fighting in Syria“, *Censor.NET*, https://censor.net.ua/en/resonance/381743/mystery_of_wagners_identity_unfolded_he_is_russian_officer_and_head_of_large_private_military_company, 2019-12-24.

virš Luhansko regiono 2014 m. birželio mėn., pasižymėjo Debalcevės mūšyje, kuris vyko 2015 m. sausio–vasario mėn.¹⁰⁹

Pagrindinis įkaltis, atskleidžiantis Rusijos PKK veiklą, yra jų kovotojų žūtys. Susidūrimas su samdiniais Luhansko oro uoste¹¹⁰ leido žvalgybai nustatyti kai kurių asmenų tapatybes. Tuo tarpu UST nustatė, kad numušti lėktuvą virš Luhansko buvo D. Utkino idėja. Vis dėlto Rusija nepriiima atsakomybės, nes tarp samdinių yra ne tik rusų, bet ir ukrainiečių¹¹¹. Žvalgyba taip pat nustatė, jog Debalcevės mūšį išgyvenę „Wagner“ kovotojai buvo apdovanoti Rusijos kariuomenės medaliais už narsą¹¹². Tokie įvykiai atskleidžia sąsajas su Rusija, tačiau neįrodo, jog ji yra atsakinga už samdinių veiksmus.

Ukrainoje samdiniai dažnai pastebimi vykstantys rusiška technika ir ginkluoti Rusijos gamybos ginkluote, todėl nesunku išsiaiškinti, kas jiems ją tiekia. PKK „Wagner“ kovotojai aprūpinti šarvuočiais BPM-97¹¹³, sunkiasvoriais krovininiais sunkvežimiais KaMAZ ir MT-LB mašinomis, kuriose sumontuoti priešlėktuviniai ginklai¹¹⁴. Logistiškai Rusijai lengviau aprūpinti samdinius, kai Ukraina turi bendrą sieną su ja.

Be „Wagner“ grupuotės, regione galima atpažinti ir kitų PKK veiklą. PKK grupė RSB padėjo Rusijos remiamiems sukilėliams Donbase bei prisidėjo prie Krymo aneksijos 2014 m.¹¹⁵ PKSK „Mar“ kovojo su Ukrainos pajėgomis Donbase. Kompanijos įkūrėjas Marushchenka tvirtino, jog tokiuose kovos veiksmuose nedalyvauja, tačiau yra pasiruošę padėti¹¹⁶. „E.N.O.T. Corp“ dalyvavo tiesioginėje kovoje su ukrainiečiais ir saugojo humanitarinės pagalbos konvojus¹¹⁷.

¹⁰⁹ Sukhankin S. (2019a), Op. cit. p. 8.

¹¹⁰ Rujevic M. (2014), „Serbian mercenaries fighting in eastern Ukraine“, *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/en/serbian-mercenaries-fighting-in-eastern-ukraine/a-17855479>, 2019-12-27.

¹¹¹ Interfax-Ukraine (2017), „SBU exposes involvement of Russian ‘Wagner PMC’ headed by Utkin in destroying Il-76 in Donbas, Debaltsseve events – Hrytsak“, <https://en.interfax.com.ua/news/general/453498.html>, 2019-12-27.

¹¹² Коротков, Д. (2016), „Они сражались за Пальмиру“, *Фонтанка.ру*, <https://www.fontanka.ru/2016/03/28/171/>, 2019-12-04.

¹¹³ Zoria Y. (2018), „New footage shows Russian PMC Wagner involved in Crucial 2015 Debaltsseve battle in Ukraine“, *Euromaidan Press*, <http://euromaidanpress.com/2018/06/22/new-footage-shows-russian-pmc-wagner-involved-in-crucial-2015-debaltseve-battle-in-ukraine/>, 2019-12-04.

¹¹⁴ DFRLab (2018), „#MinskMonitor: Wagner’s Role in Key Ukrainian Battle Revealed“, *Medium*, <https://medium.com/dfriab/minskmonitor-wagners-role-in-key-ukrainian-battle-revealed-95ee8ce133fe>, 2019-12-28.

¹¹⁵ Моргенштерн А. (2015), „Конфликт на Украине и частные военные компании“, *Всё о частных военных компаниях*, <http://morgenstern.mozello.ru/blog/params/post/393722/coflikt-naukraine-pmc>, 2019-12-04.

¹¹⁶ Богатищев А. (2015), „Российская частная военная компания “Мар”: от Украины до Сирии“, *Военное*, <https://военное.рф/2015/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B0559/>, 2015-12-04.

¹¹⁷ Kuczyński G. (2018), „Putin’s Invisible Army“, *Warsaw Institute*, <https://warsawinstitute.org/putins-invisible-army/>, 2019-12-04.

Apibendrinant Rusijos tikslus Ukrainoje galima teigti, jog PKK regione užtikrina strateginę persvarą prieš JAV. Analizuojant PKK panaudojimo Ukrainoje motyvus pastebima, jog Krymas yra vienas pagrindinių veiksmų, lemiančių PKK buvimą regione, siekiant užtikrinti pusiasalio apsaugą. Rusija negali dislokuoti reguliariųjų pajėgų, nes tai sukeltų sumaištį ir pažeistų teisinius pagrindus. Kremliaus samdomos grupuotės taip pat manipuliuoja Ukraina, kontroliuodamos tiek Krymą, tiek Donbaso regioną, todėl Rusija gali lengviau pasiekti savo tikslus, nesutikusi didesnio pasipriešinimo ir nepraradusi karių, kas samdytojo ir samdinio teorijoje įvardijama kaip veiklos (funkcijų) delegavimo aplinkybė (žr. 2 pav.). Vadovaudamasis užsienio politikos koncepcija, Kremlius pateisina PKK buvimą Donbaso regione tuo, kad užtikrina ten gyvenančių rusų apsaugą. Donbasas taip pat yra PKK testavimo regionas, kuriame tikrinama samdomų kompanijų kompetencija. Rusija dažnai susiduria su pasitikėjimo problema samdydama privačius karius, todėl įsitikinti jų profesionalumu gali šalia esančioje valstybėje. Rusijai finansiškai ir politiškai naudingiau siekti savo tikslų regione pasitelkiant PKK. Analizuojant PKK panaudojimo Ukrainoje atvejus pasidaro aišku, kodėl regionas laikomas treniruočių lauku. Kremlius, pasamdęs skirtingas PKK, tikrina, kaip kiekviena jų atlieka deleguotas kovines ir su saugumu susijusias užduotis Donbase. Kompanijų veiklos eigą užtikrina atrinkti specialiųjų operacijų pajėgų karininkai¹¹⁸. Vis dėlto atrankos mechanizmas sudaro neigiamą Rusijos įvaizdį tarptautinėje arenoje, kai tikrinant samdinių kompetenciją yra pastebima jų veikla Ukrainoje.

* * *

Vertinant PKK naudojimo Ukrainoje motyvus ir bruožus pastebima, jog vienas esminių valstybės interesų, kuris vėlgi nėra minimas teorijoje, yra prieiga prie jūros ir jos dominavimas. Sevastopolio uostas yra strateginis, jį turinti Rusija gali manipuluoti JAV. Rusija kaip atsaką į „Aegis“ sistemas gali dislokuoti vidutinio nuotolio raketas, tačiau kad išlaikytų šias pozicijas, Kremlius turi samdyti PKK, nes teritorija ribojasi su Juodąja jūra ir Ukraina. Rusijos pajėgų buvimas čia gali būti traktuojamas kaip tarptautinės teisės pažeidimas. Vadinasi, pasireiškia dar viena aplinkybė, minima teorijoje, – galingųjų valstybių polinkis naudoti samdytas PKK prieš silpnesnius taikinius, t. y. valstybes.

Ukrainoje veikia tos pačios etninės kilmės samdiniai – rusai ir ukrainiečiai. Ukrainoje gyvenanti didžiausia etninė mažuma – rusų tautybės asme-

¹¹⁸ ИС (2018), „Доказательства агрессии РФ: СБУ опубликовала переговоры главаря ЧВК «Вагнера» Уткина с Плотницким“, *Информационное Сопротивление*, <https://sprotiv.info/news/dokazatelstva-agressii-rf-sbu-opublikovala-peregovory-glavarja-chvk-vagnera-utkina-s-plotnickim>, 2019-11-20.

nys¹¹⁹. Rusijai tai – pranašumas, kuris kartu yra ir viena teorinių aplinkybių. Tokia persvara leidžia užtikrinti Ukrainos tolesnę destabilizaciją ir saugiai aprūpinti Donecko ir Luhansko liaudies respublikas. Rusijos interesas, susijęs su minėta aplinkybe, yra samdinių susitapatinimas su veikimo regionu. Tai padeda Kremlui slaptai aprūpinti separatistus Donbaso regione.

Ukraina, priešingai negu kiti interesų regionai, yra šalia Rusijos sienos. Šis pranašumas leidžia Rusijai vykdyti kompetentingų PKK atranką ir išvengti samdinių vangumo problemas¹²⁰. Atrankoje išbandomas ne vienos PKK efektyvumas, todėl Rusija gali priimti racionalų sprendimą siųsti kompetingas kompanijas finansiškai svarbesnių užduočių vykdyti į kitus regionus. Ši aplinkybė leidžia valstybei užtikrinti PKK kontrolę, kuri taip pat yra Rusijos interesas. Vis dėlto samdant daugiau PKK gali kilti jų kontrolės problemų.

2.4. Rusijos Federacijos privačių karinių kompanijų naudojimo Venesueloje tikslai ir atvejai. Motyvų ir bruožų vertinimas

Auganti įtampa Venesueloje skatina Rusiją veikti. Pagal Rusijos Federacijos nacionalinę saugumo strategiją, Kremlius siekia įgyvendinti racionalią ir pragmatinę užsienio politiką išlaikydamas nešališką strateginę partnerystę ir stabilumą konflikto zonose¹²¹, šiuo atveju – Venesueloje. Iš to kyla Rusijos siekiniai atkurti savo kaip didžiosios galios įvaizdį tarptautinėje arenoje, užtikrinti hegemoniją nepriklausomose valstybėse, kurios anksčiau priklausė Sovietų Sąjungai, ir pakeisti JAV dominuojančią vienpolę sistemą į tarptautinę daugiapolę¹²². Analizuojant atvejį galima teigti, jog Rusija yra pasiruošusi atnaujinti ginklavimosi varžybas Venesueloje, dislokuodama PKK.

Kremlius naudojami Venesuelą ištikusia krize. Rusija išsiuntė į Venesuelą strateginių bombonešių Tu-160, krovinių lėktuvą An-124 ir ilgojo nuotolio lėktuvą Il-62, siekdama atkurti strateginę lėktuvų dislokavimo vietą La Orčila saloje. Anot Filipino Bryjkos, taip siekiama pažaboti JAV bandymus remti Ve-

¹¹⁹ State Statistics Committee of Ukraine (2001), „About number and composition population of UKRAINE“, <https://web.archive.org/web/20070706003257/http://www.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/>, 2020-01-08.

¹²⁰ Salehyan I. (2010), Op. cit. p. 502.

¹²¹ Roth A. (2019b), Op. cit.

¹²² Herbst J. E., Marczak J. (2019), *Russia's Intervention in Venezuela: What's at Stake?*, Washington: Atlantic Council, p. 2.

nesuelos opozicijos lyderius ir apsaugoti N. Madurą nuo potencialios JAV ir sąjungininkų Lotynų Amerikoje grėsmės¹²³.

Įtakai Venesueloje išlaikyti reikia daug lėšų. Kadangi Karakase yra dislokuoti apie keturi šimtai Rusijos samdinių¹²⁴, o teritorija geografiškai nėra patogi, konvencines pajėgas dislokuoti būtų sunku dėl logistinės paramos teikimo problemų, todėl konkuravimas su JAV čia taip pat neatitinka jų galimybių¹²⁵. Siekdama išvengti tiesioginio karo su JAV, Rusija samdo PKK.

Nors apie Venesuelos atvejį žinoma mažiausiai, PKK samdymas šiame regione atskleidžia broožus, kurie yra vieni esminių. Venesuela yra pagrindinė Maskvos sąjungininkė, priklausanti Lotynų Amerikai, vienintelis veikimo regionas, esantis taip arti JAV. 2019 m. sausio mėn. dislokavus „Wagner“ kovotojus Venesueloje¹²⁶, buvo pradėti darbai, susiję su N. Maduro saugojimu, Kolumbijos agresijos malšinimu ir kitomis smulkesnėmis užduotimis¹²⁷. Vis dėlto svarbiausias jų – N. Maduro režimo priežiūra – turi įtakos Rusijos strateginiam pranašumui. Jei sugriūtų režimas, Rusija prarastų savo pozicijas, ir tai lemtų JAV užsienio politikos pokyčius – Rusija galėtų tapti ekonominių sankcijų auka¹²⁸.

Rusija nepasiruošusi dalyvauti Venesuelos konflikte beatodairiškai. Situacija Venesueloje kelia įtarimų Vašingtonui, todėl analitikai ją vadina „naująja Kubos krize“¹²⁹. JAV spaudimas nenaudingas Rusijai žinant, jog regioną pasiekti dėl geografinės padėties sudėtinga, o Maskva neturi jokio sąjungininko šalia Venesuelos. Brazilija ir Kolumbija, galingos Lotynų Amerikos valstybės, nepalaiko N. Maduro režimo, todėl JAV lengviau užkirsti kelią Rusijos karinei intervencijai¹³⁰.

Analizuojant PKK naudojimo Venesueloje motyvus galima teigti, jog pagrindinis motyvas dislokuoti PKK šioje valstybėje Rusijai yra strategiškai svarbus – tai daroma dėl dominavimo regione JAV atžvilgiu. Nepaisant to, jog Venesuela Krekliui brangiai kainuoja, ji ir toliau siekia samdyti PKK, nes

¹²³ Bryjka F. (2019), Op. cit. p. 9.

¹²⁴ Tsvetkova M., Zverev A. (2019), „Kremlin-linked contractors help guard Venezuela's Maduro – sources“, *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-russia-exclusive/exclusive-kremlin-linked-contractors-help-guard-venezuelas-maduro-sources-idUSKCN1PJ22M>, 2019-11-30.

¹²⁵ Bryjka F. (2019), Op. cit. p. 8.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 9.

¹²⁷ Yapparova L. (2019), „Geopolitical debts. Why Russia is really sending military advisers and other specialists to Venezuela“, *Meduza*, <https://meduza.io/en/feature/2019/07/29/geopolitical-debts>, 2019-12-05.

¹²⁸ Sukhankin S. (2019b), „Russian mercenaries on the march: next stop Venezuela?“, *European Council on Foreign Relations*, https://www.ecfr.eu/article/commentary_russian_mercenaries_on_the_march_next_stop_venezuela, 2019-12-05.

¹²⁹ Herbst J. E., Marczak J. (2019), Op. cit. p. 10.

¹³⁰ Kuczyński G. (2019), *U.S. Foothold – Russian stance towards crisis in Venezuela*, Poland: Warsaw Institute, p. 14.

siųsti nacionalines pajėgas būtų nenaudinga ir reikalautų tinkamo logistinio aprūpinimo (žr. 2 pav.). Nors Rusija negali dominuoti regione, ji siekia sumažinti JAV įtaką opozicinei pusei. Analizuojant PKK panaudojimo Venesuelos valstybėje atvejus galima išskirti esminį jų veiklos bruožą – pastangas išsaugoti N. Maduro režimą. Rusijai svarbu, kad prezidentas išlaikytų valdžios pozicijas, nes be jo dominuoti regione būtų neįmanoma. Karinis aprūpinimas leidžia Venesuelos valdžiai įsitvirtinti opozicijos atžvilgiu, tačiau dėl šalies geografinės padėties šią paramą teikti jai labai sudėtinga ir ilgai užtrunka.

* * *

Vertinant PKK naudojimo motyvus ir bruožus galima teigti, jog Venesuela yra strateginis objektas, kuriuo naudodamasi Rusija gali daryti įtaką Lotynų Amerikai ir taip atkurti savo didžiosios galios įvaizdį. Didžiosios galios įvaizdis – vienas pagrindinių Rusijos interesų, kuris nėra aiškinamas teorijoje. Rusija demonstruoja savo galią ir bando sumažinti JAV siekius remti opozicijos lyderius. Remiantis I. Salehyano teorija, tikėtinas kontaktas su opozicinėmis pajėgomis, siunčiant reguliariąsias pajėgas, veikia kaip aplinkybė, kuri skatina samdyti PKK. Kadangi regionas yra tolimas, netikslinga dažnai siųsti samdinius, todėl tai sukelia Rusijai nepatogumų, o samdiniai negauna naudos. Šioje situacijoje tampa reikšminga kita aplinkybė – pasiūlymo naudingumas, į kurią PKK neatsižvelgė, priimdamos Rusijos pasiūlymą.

Šis regionas, palyginti su kitais regionais, finansiškai brangus. Dėl geografinės padėties aprūpinimas sudėtingas, todėl tarp JAV ir Rusijos kyla įtampa. JAV geografiškai pranašesnė, todėl nesunkiai gali priešintis N. Maduro valdžiai. Tokioje situacijoje Rusija nepasiruošusi karinei intervencijai, todėl tikslingiau jai Lotynų Amerikoje būtų naudoti ne savo reguliariąsias pajėgas, o PKK, kurios panaikina tiesioginio karo grėsmę ir padeda išvengti konvencinių pajėgų karių žūčių.

* * *

Analizuojant antrajame skyriuje minimus atvejus galima pastebėti panašias tendencijas, kodėl Rusija siunčia PKK į tam tikrus regionus, atsižvelgiant į samdytojo ir samdinio teorija aiškinamus valstybės interesus (žr. 2 pav.). Lyginant Sirijos ir Afrikos valstybes pastebima, jog dažniausias motyvas – siekis pasisavinti gamtinius išteklius. Šiuos darbus pavesti reguliariosioms pajėgoms Rusijai finansiškai būtų nenaudinga, o dėl kylančių grėsmių ir pavojinga. Tačiau kova dėl gamtinių resursų ir toliau vyksta, nors Rusijos teritorijoje yra apie 30 proc. viso pasaulio išteklių. Po Sovietų Sąjungos griūties didelė dalis naftos ir dujų

eksportuojama¹³¹, todėl, kaip Rusijos Federacijos užsienio politikos koncepcijoje rašoma, turi būti užtikrinamas valstybės energetinių šaltinių saugumas¹³².

Lyginant Sirijos ir Krymo regionus pastebima, jog esminis tikslas yra uostų kontrolė. Kryme esantis Sevastopolio, o Sirijoje – Tartuso uostai turi strateginę reikšmę – tai prieigos prie Juodosios, Azovo ir Viduržemio jūrų, todėl Rusija gali dominuoti jose ir vykdyti atgrasymą¹³³.

Galiausiai lyginant visus regionus pastebima, jog juose yra pasklidusi Rusijos, kaip galingosios valstybės, idėja, kurią ji siekia atgaivinti ten dominuodama. Šį modelį ji renka, nes tiesiogiai negali oponuoti JAV, siekdama atkurti savo įtaką. Rusija siekia galios konkuruodama su JAV karine galia¹³⁴. Regionų nuošalumas (išskyrus Ukrainą) vis dėlto Rusijai kelia nepatogumų finansuojant arba aprūpinant savo samdomas PKK.

Lyginant antrajame skyriuje analizuotus PKK panaudojimo regionuose atvejus galima pastebėti nemažai Rusijos samdomų PKK veiklos panašumų ir skirtumų. Priklausomai nuo regiono, išskyrus Ukrainą, Kremlius vykdo gamtinių išteklių, t. y. naftos, dujų, aukso ir deimantų, apsaugą. Jos primena PKSK, atliekančias saugumo funkcijas, todėl yra panašios į vakarietiškas kompanijas. Vis dėlto jų tipas negali būti laikomas PKSK, nes Ukrainos, Sirijos ir Afrikos valstybėse samdiniai daugiausia vykdo kovines užduotis. Tai veikia sudaro PKK įvaizdį.

Lyginant regionus tarpusavyje pastebima, jog kiekvienoje valstybėje mūšiai vyksta dėl skirtingų priežasčių: Ukrainoje – siekiant slopinti Ukrainos reguliariąsias pajėgas ir destabilizuoti padėtį šalyje, kontroliuojant ir remiant DLR ir LLR, Sirijoje – bandant slopinti JAV opozicines pajėgas, kurios yra įsivertinusios svarbiuose regiono taškuose, Afrikoje – mėginant užtikrinti valstybių saugumą ir mainais gaunamą prieigą prie aukso ir deimantų kasyklų.

Lyginant regionus skirtingais aspektais galima išskirti šiuos regionus: dėl išteklių įvairovės pelningiausi regionai yra Sirija ir Afrika, dėl galimybės dominuoti – Sirija ir Ukraina, nes yra užtikrinamos skirtingos jūrinės prieigos ir išlaikoma Krymo teritorija. Labiausiai nepateisinęs lūkesčių regionas – Venesuela, nes jos geografinė padėtis JAV leidžia daryti didesnę įtaką šiai šaliai.

Nors PKK Rusijai naudingesnės už reguliariąsias pajėgas, laikui bėgant neišvengiama samdytojo ir samdinio teorijoje minimų problemų. Neretai Ukrainoje, tikrinant samdinių kompetenciją ir patikimumą, kyla samdinių vangumo problemų – Rusija nepajėgia kontroliuoti nedrausmingų samdy-

¹³¹ Korabik K. M. (1997), „Russia's Natural Resources and their Economic Effects“, <https://personal.ems.psu.edu/~williams/russia.htm>, 2019-12-03.

¹³² МРФ (2016), *Op. cit.*

¹³³ Президент России (2014), *Op. cit.*

¹³⁴ Президент России (2015), *Op. cit.*

tų grupuočių. Dažniausiai tai vyksta Sirijoje ir Afrikoje, kai samdiniai imasi veiksmų, kurie neatitinka samdytojos, t. y. Rusijos, pageidavimų.

Sąsajos tarp veiksmų	Veiklos delegavimo aplinkybės	Valstybės interesai
A – 2; 14; 13	A. Tikėtinas didelis žuvusiųjų skaičius	1. Tiesioginės grėsmės nebuvimas
B – 1; 4; 8	B. Brangus išlaikymas	2. Reguliariųjų pajėgų karių išsaugojimas
C – 2; 4; 10; 11; 13	C. Tiesioginio karo kaina yra didelė	3. Samdinių kompetencija (populiacija ir aplinka)
D – 5; 7; 8	D. Galingosios valstybės linkusios naudoti samdytas PKK prieš silpnesnius taikinius	4. Galimybė išvengti logistinių problemų
E – 3; 6	E. Konflikto vietovės neapibrėžtumas	5. Suverenumo klausimo pažeidimai nėra akivaizdūs
F – 3; 6	F. Etninė kilmė susijusi su regionu	6. Galimybė siųsti tos pačios tautybės samdinius
G – 9; 14	G. PKK linkusios priimti joms naudingus pasiūlymus	7. Oro erdvės kontrolė
H – 12	H. Kompetentingų PKK atranka	8. Jūros prieigos kontrolė
I – 5	I. Tarptautinės reakcijos grėsmė	9. Gamtinių išteklių kontrolė
J – 10; 13	J. Valstybės negali atvirai kovoti su galingesnėmis valstybėmis	10. Didžiosios galybės įvaizdis
	Tikslų siekimas neprivalo būti greitas	11. Kova dėl įtakos regione
	PKK linkusios priimti daugiau nei vieno samdytojo pasiūlymus	12. PKK kontrolė
		13. Konflikto tarp JAV ir Rusijos vengimas
		14. Praturtėjimas
		15. Atsakomybės už PKK veiksmus nebuvimas

3 pav. Sąsajos tarp veiksmų, lemiančių veiklos delegavimą, ir valstybės interesų (papildyta).

Sudaryta autoriaus remiantis: Salehyan, 2010, p. 503–504, 508–509

Įvertinus Rusijos PKK naudojimo skirtinguose regionuose motyvus ir bruožus pastebima, jog priklausomai nuo regiono tiek aplinkybės, tiek valstybės siekiai skiriasi, tačiau nuo to pasirinkta strategija nesikeičia. Nors tolimieji regionai, t. y. Sirija, Afrikos valstybės ir Venesuela, finansiškai ir logistiškai yra neparankūs, brangūs, bet kuriuo atveju Rusijai pigiau ir saugiau samdyti PKK, nei ten siųsti reguliariąsias pajėgas. Remiantis samdytojo ir samdinio teorija galima teigti, jog kai kurie joje minimi veiksniai nėra tinkami aiškinant Rusijos atvejį, todėl, atsižvelgiant į analizuojamą medžiagą, siūlyčiau papildyti jų sąrašą.

Veiklos (funkcijų) delegavimo aplinkybės, kurios nėra minimos teorijoje, tačiau turėtų būti joje paminėtos (žr. 3 pav.), yra kompetentingų PKK atranka, tarptautinė reakcija dėl valstybės pasirinkimų, valstybių negalėjimas atvirai kovoti su galingesnėmis valstybėmis.

Rusijos interesai, kurie neminimi teorijoje, tačiau turėtų būti joje paminėti (žr. 3 pav.), yra šie: oro erdvės kontrolė; jūros prieigos kontrolė; gamtinių išteklių kontrolė; didžiosios galybės įvaizdžio formavimas; kova dėl įtakos regione; PKK efektyvus kontroliavimas; konflikto tarp JAV ir Rusijos vengimas; asmeninis ir abipusis praturtėjimas; atsakomybės už savo veiksmus perdavimas PKK.

Atsižvelgiant į tyrime išanalizuotus duomenis galima teigti, jog pagrindinės aplinkybės, kodėl veikla (funkcijos) deleguojama ne reguliarioms pajėgoms, o PKK (žr. 3 pav.), yra šios: tiesioginio karo metu tikėtinas didelis žuvusiųjų skaičius; finansiškai nenaudingas (brangus) karių išlaikymas ir dalyvavimas kovose; PKK polinkis priimti finansiškai naudingas užduotis.

Taip pat pastebima, jog Ukrainos regione užtikrinti veiklą lengviausia, nes valstybė nėra taip sunkiai prieinama kaip kitos. Vis dėlto didesnę finansinę naudą Rusijai teikia tolimesni regionai. Valstybių vietovių įvairovė suteikia galimybę Rusijai dominuoti skirtingose pasaulio vietose ir jūrose: Afrikos žemyne, Rytų Europoje, Vakarų Azijoje (Viduriniuose Rytuose), Lotynų Amerikos šiaurės rytuose, Juodojoje jūroje, Viduržemio jūroje ir Azovo jūroje.

Išvados

Rusija yra viena valstybių, kurios siekia savo tikslų samdydamos privačias karines kompanijas. Keičiantis karo pobūdžiui ir veikėjams, keičiasi ir analizės lygmuo, tiriant valstybių, kurios samdo kovotojus, šios veiklos motyvus ir bruožus. Tokio tipo tyrimas gana naujas ir išsamiai nenagrinėtas, nes šia teorija buvo remiamasi tik tiriant JAV atvejį. Atsižvelgdama į savo siekius, Ru-

sija renkasi samdyti privačias karines kompanijas, tačiau dėl tokio pasirinkimo gali kilti dvi problemos – samdinių vangumo ir neigiamos atrankos. Rusijos atveju išvelgiamas tik drausmės trūkumas. Atlikus Rusijos užsienio ir saugumo politikos tikslais samdomų privačių karinių kompanijų motyvų ir bruožų analizę galima teigti, jog samdytojo ir samdinio teorija yra tinkama tiriant Rusijos atvejį, tačiau kartu turėtų būti koreguojama.

Rusijos Federacijos karinė ir jūrinė doktrina, užsienio politikos koncepcija ir nacionalinio saugumo strategija iki 2020 m. atskleidžia Rusijos siekius, užsienio ir saugumo politikos tikslus tyrinėtuose regionuose. Oficialiuose dokumentuose nėra tiksliai įvardijama, koku būdu šie tikslai turi būti pasiekti, todėl Rusija interesams įgyvendinti pasitelkia ne tik savo reguliariąsias pajėgas, bet ir privačias karines kompanijas. Be dokumentų, Kremliaus paskirtų asmenų ir jiems patikėtų privačių karinių kompanijų veikla padeda išsiaiškinti, kokie yra svarbiausi valstybės interesai.

Atsižvelgiant į atliktą analizę galima išskirti ir įvardyti esminius interesus pagal regionus. Bendrąja prasme visuose regionuose įgyvendinami strateginio ir operacinio lygmens interesai, tačiau ne visi karštieji taškai finansiškai yra naudingi. Išskyrus Ukrainą, likusios valstybės, kuriose veikia Rusijos samdomos privačios karinės kompanijos, yra geografiškai nepatogiose vietose. Kadangi Ukraina yra arčiausiai, Kremlui galimai tai patogiausias regionas siekti strateginio įsitvirtinimo Krymo pusiasalyje, kur Rusija konsoliduoja savo poziciją, užtikrindama strateginį atgrasymą – atsvarą dislokuotoms JAV priešraketinės gynybos sistemoms Rumunijoje – ir kontroliuodama Sevastopolio uostą. Tokioje situacijoje reguliariųjų pajėgų naudojimas tarptautiniu požiūriu nebūtų tinkamas, todėl į pagalbą pasitelkiamos privačios karinės kompanijos. Nors Sirija ir Afrikos valstybės yra tolimi regionai, turėdama prieigą prie Tartuso uosto Sirijoje ir Egipto uosto, Rusija gali laisvai aprūpinti privačias karines kompanijas, kovojančias šiose valstybėse. Tiek Sirijoje, tiek Afrikos valstybėse Kremlius siekia kontroliuoti gamtinius išteklius, palaikyti didžiosios galybės įvaizdį ir didinti įtaką regionuose. Tuo tarpu Venesuela galimai yra nepatogiausias regionas, nes pasiekiami tik oru arba vandeniu. Tačiau Rusija vis tiek palaiko N. Maduro valdžią, taip siekdama dominuoti šioje valstybėje. Skirtinguose regionuose samdydama ne reguliariąsias pajėgas, o privačias karines kompanijas, ji išvengia ne tik atsakomybės už savo veiksmus, bet ir konflikto su JAV, kas užsienio politikoje yra naudinga ir efektyvu.

Analizuojant Rusijos privačių karinių kompanijų panaudojimo regionuose atvejus pastebėta, jog valstybė nepajėgia tiesiogiai konfliktuoti su galingesniais sistemos veikėjais. Tai taip pat rodo jos nesugebėjimą apsisaugoti

nuo tarptautinės reakcijos. Aišku ir tai, jog Kremlius nėra visiškai atsakingas už privačias karines kompanijas, nes Rusija atrenka asmenis, kuriuos įpareigoja prižiūrėti samdomas grupuotes. Privačių karinių kompanijų naudojama ginkluotė ir technika yra rusiškos kilmės, todėl nesunku atspėti, kas galimai užtikrino jų logistinį aprūpinimą, kai samdiniai dalyvavo kovinėse užduotyse, atlikdavo kitus su kovomis nesusijusius darbus. Nors nepavyko nuslėpti šių faktų, valstybė sugebėjo pasiekti beveik visus esminius savo tikslus ir išvengti tiesioginės atsakomybės už privačių karinių kompanijų veiksmus. Vis dėlto pasitaiko atvejų, kai samdiniai nesuvaldomi ir atlieka ne Rusijos pavestus darbus. Šioje situacijoje aktuali tampa samdinių vangumo problema. Nors Kremlius apie kompanijas, jų kompetenciją ir pasirengimą žino daug, kyla problemų ne dėl jų atrankos, o dėl samdinių drausmės. Analizuojant Rusijos privačių karinių kompanijų panaudojimo skirtinguose regionuose atvejus pastebėta, jog Kremlui nepavyksta efektyviai siekti tikslų, kai samdomos grupuotės nėra tikslingai kontroliuojamos.

Įvertinus bendruosius motyvus ir bruožus, lėmusius Rusijos privačių karinių kompanijų panaudojimą, pastebėta, jog samdytojo ir samdinio teorijoje aiškinamos veiklos delegavimo aplinkybės ir valstybės interesai neapima visų įmanomų ir realių veiksnių. Atliekant tyrimą atskleisti veiksniai, susiję su Rusijos atveju, nėra minimi teorijoje. Siekiant užtikrinti teorijos vystymąsi politikos moksluose ir ja aiškinant valstybės elgesį, motyvus ir bruožus samdant privačias karines kompanijas, darbe pateikiama remiantis samdytojo ir samdinio teorija sudaryta schema. Joje vaizduojamos veiklos delegavimo aplinkybės ir valstybės interesai yra papildomi, koreguojami ir susiejami tarpusavyje. Prie valstybės interesų prisideda šie veiksniai: oro erdvės, jūros prieigos ir gamtinių išteklių kontrolė, didžiosios galybės įvaizdis, kova dėl įtakos regione, privačių karinių kompanijų kontrolė, konflikto tarp JAV ir Rusijos vengimas, praturtėjimas bei atsakomybės už privačių karinių kompanijų veiksmus nebuvimas. Prie aplinkybių, lemiančių užduočių delegavimą privačioms karinėms kompanijoms, prisidėjo kompetentingų privačių karinių kompanijų atranka, tarptautinės reakcijos grėsmė ir valstybių negalėjimas atvirai kovoti su galin-gesnėmis valstybėmis. Analizuojant Rusijos privačių karinių kompanijų panaudojimo atvejus, jos interesus ir aplinkybes, kurios lėmė veiklos delegavimą samdiniams, galima teigti, jog veiksniai tarpusavyje susiję. Galimai veiklos delegavimo aplinkybės galėtų sietis su visais valstybės interesais, tačiau schemoje pateiktos esminės sąsajos.

Atliekant tyrimą iškeltą prielaidą, jog Rusijos Federacijos užsienio ir saugumo politikoje privačių karinių kompanijų naudojimo motyvai yra arti-

mi konvencinių pajėgų naudojimo motyvams, vengiant atsakomybės už savo veiksmus, galima patvirtinti, tačiau kartu reikėtų akcentuoti, jog buvo pastebėtas Rusijos polinkis samdyti privačias karines kompanijas daugiau kovinėms, o ne su saugumu susijusioms užduotims atlikti. Atsižvelgiant į veiklos specifiką ir socialinių nukrypimų įvairovės schemą konstatuota, kad privačios karinės ir saugumo kompanijos yra panašesnės į reguliarias pajėgas. Nustatyti, ar abiejų tipų pajėgų naudojimo motyvai yra vienodi, sunku, bet galima teigti, jog jie panašūs, nes abu pasirinkimai padeda įgyvendinti daugmaž tuos pačius interesus. Nors reguliariųjų pajėgų kontrolė paprastesnė, kadangi jos – disciplinuota karinė struktūra, privačios karinės kompanijos, priešingai negu konvencinės pajėgos, Rusijai padeda išvengti tiesioginės atsakomybės už deleguotą funkcijas ir veiklą.

2020 m. balandis